

KİŞİLİK PSİKOLOJİSİ, ÖNYARGININ PSİKOLOJİSİ ve KAMUOYU: GORDON ALLPORT ve WALTER LIPPMANN'IN GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE BİR DEĞERLENDİRME

NİL GÜREL

Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi

Öz

Kamuoyunun ne olduğu ve nasıl oluştuğuna yönelik pek çok kuram ve yaklaşım vardır. Bu kuram ve yaklaşımlar siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji ve politik psikoloji gibi çeşitli alanlardan hareket ederek çeşitli kavramlar çerçevesinde kamuoyu kavramına açıklık getirmektedir. Walter Lippmann, 1922 yılında yazdığı "Public Opinion" kitabı ile kamuoyunun ne olduğu ve nasıl oluştuğuna açıklık getirmeye çalışarak ve önyargının temeli olan kalıpyargı kavramını ortaya koyarak tarihte önemli bir yer edinmiştir. Kamuoyunu açıklamada sosyolojik, bilişsel ve psikolojik yaklaşımlarla hareket eden Lippmann, psikoloji ve sosyal psikoloji alanlarında önemli çalışmaları olan, kişilik psikolojisinin babası olarak anılan Gordon Allport'un fikirlerinden etkilenmiştir. Bu çalışmada Walter Lippmann'ın Gordon Allport'dan ne yönde etkilendiği ve her iki bilim insanının da ortaya koyduğu kavram ve fikirlerin genel olarak kamuoyunun ne olduğu ve nasıl oluştuğunu açıklamaya katkısını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu noktadan hareketle kişilik ve önyargı arasında ne tür bir ilişkinin olduğu ve bu iki kavramın kamuoyunun ne olduğu ve nasıl oluştuğunu açıklamaya katkısı ortaya konmuştur.

Anahtar sözcükler: Kalıpyargı • önyargı • kişilik • kamuoyu

PSYCHOLOGY OF PERSONALITY, PSYCHOLOGY OF PREJUDICE AND PUBLIC OPINION: A REVIEW WITHIN THE IDEAS OF GORDON ALLPORT AND WALTER LIPPMANN

Abstract

There are a lot of theories and approaches regarding what public opinion is and how it is formed. These theories and approaches throw light on the concept of public opinion within the framework of various terms by taking such fields as political sciences, sociology, psychology, social psychology and political psychology into their focus. Walter Lippmann, in his book titled "Public Opinion", written in 1922, attempts to explain what public opinion is and how it is formed and he puts forward the concept of "stereotype", the basis of prejudice, thereby gaining himself a prominent position in history. Lippmann, who used social, cognitive and psychological approaches in explaining public opinion was influenced by the ideas of Gordon Allport, who has made significant contributions in the fields of psychology and social psychology, and who is considered as the father of personality psychology. This study aims to illustrate (show) in what ways Walter Lippmann has been influenced by Gordon Allport, and the ideas and concepts put forth by both scientists and their contributions in explaining in general what public opinion is, and how it is formed. In this point there is a relationship between personality and prejudice and within these terms framework Lippmann and Allport's views and ideas set light to explaining of these two terms of what public opinion is and how has been formed to..

Key words: Stereotype • prejudice • personality • public opinion

Giriş

Kamuoyu pek çok koldan beslenmektedir. Bu alanlar siyaset bilimi, sosyal psikoloji, psikoloji ve sosyoloji gibi sosyal bilimlerdir. Kamuoyu ve siyaset ile psikoloji alanı arasındaki etkileşim politik psikoloji denilen ayrı bir alanın oluşmasına da yol açmıştır. Her bir alan kamuoyunun oluşumuna farklı açılardan bakmaktadır. Kamuoyunu sosyolojik açıdan açıklayan kuramlar “grup” kavramına, “grup kanaati”, “grup etkisi” ve “uyma davranışı” kavramlarına ve özellikle kanaatlerin oluşumunda toplumsal etki ve süreçlere, kitle iletişimi ve kitle iletişim araçlarının bu süreçteki etkilerine vurgu yapmaktadır. Çoğulculuk görüşünden yola çıkarak kamuoyunu tanımlamaktadır. Psikoloji alanından yola çıkarak “kamuoyu” kavramı ve oluşumunu açıklamaya çalışanlar ise “kişilik özellikleri”, “ayırıcı özellikler”(“traits”) ve “önyargı” kavramlarına vurgu yaparlar. Bu noktada başlı başına bir çalışma alanı haline gelmiş kişilik psikolojisinin “kamuoyu” kavramını açıklamaya önemli bir katkısı olmuştur. Bu kavramlar kısmen sosyal psikolojinin de alanına girmektedir. Fakat sosyal psikologlar bu kavramları “grup etkisi” ve “grup üyeliği” kavramları çerçevesinde ele almaktadırlar. Kişilerin tutum ve kanaatlerinin oluşumunu “kişilik özellikleri”nden ziyade “grup” kavramından yola çıkarak açıklamaktadırlar. Diğer taraftan kamuoyunu sosyolojik ve sosyal psikolojik açıdan ele alan yazarların içinde psikolojik bir yaklaşımı benimseyerek bireyci bakış açısıyla “kamuoyu” kavramına açıklık getirmeye çalışanlar da olmuştur. Bu çabanın baş aktörleri daha sonra ayrıntılı bir şekilde ele alınacağı üzere Gordon Allport ve Floyd Allport’tur. Siyaset bilimi ise kamuoyunun oluşumunu siyasal olaylarla açıklamaktadır. Bu noktada demokrasi, propaganda, seçimler ve seçmenler, yasalar ve siyasal iletişim önem taşıyan hususlardır. Son olarak politik psikoloji ise sorunları sosyal-politik yapı içerisinde bir bütün olarak ve Carl Gustav Jung tarafından geliştirilmiş analitik psikolojiye dayandırarak ele almaktadır. Ayrıca politik psikoloji sadece bireyleri değil grupları, kitleleri ve ulusları ve bunların birbiriyle etkileşimini ve bu etkileşime etki eden unsurları ele alır. Bu noktada “kamuoyu” kavramına salt psikolojik bir yaklaşımla değil psikolojik ve toplumsal kavramları sentezleyerek ve siyasal iletişimden de yararlanmak suretiyle açıklık getirmekte ve kamuoyunu sosyal-politik bağlamından koparmayarak tarihsel bir süreç içerisinde ele almaktadır. Politik psikoloji, iletişim alanının da dâhil olduğu ki kamuoyu iletişim bilimcileri de ilgilendiren bir kavramdır, tüm alanları birleştirmekte ve geniş bir çerçeve sunmaktadır.

Kamuoyunun nasıl oluştuğunu açıklayan pek çok kuram vardır. Lipmann (1922)'in, kamuoyunun nasıl oluştuğu konusunda yazdığı "*Public Opinion*"la ve ortaya koyduğu kavramlarla tarihte önemli bir yeri vardır. Lippmann'ın kamuoyunu açıklamaya yönelik ortaya koyduğu kavramlarda, öne sürdüğü fikirlerde psikoloji, sosyal psikoloji alanlarından etkilendiği ve en önemlisi de bireyi merkezine alan sosyal psikoloji alanından hareket ederek bireyci ideolojinin sürdürücüsü olduğu da görülmektedir. Sosyal psikolojiyi bireyci bir yaklaşımla değerlendiren psikolog ve sosyal psikolog olan Gordon Allport, Lippmann'ı etkilemiştir. Çalışmada Lippmann'ın Gordon Allport'tan ne şekilde etkilendiğine yönelik olarak Lippmann'ın kamuoyunun ne olduğunu açıklamaya ilişkin kavramlarında, Gordon Allport'un fikirlerinin ve ortaya koyduğu kavramların nasıl bir etkisi olduğu ortaya konacak ve genel olarak Allport ve Lippmann'ın ortaya koyduğu kavramların ve fikirlerin kamuoyunun ne olduğu ve nasıl oluştuğuna yönelik etkisine açıklık getirilecektir.

1.BİREYCİLİK ve SOSYAL BİLİM

Kişilik psikolojisi alanının nasıl oluştuğuna bakmadan önce bu alanın oluşmasında etkisi olan sosyal bilimin nasıl bireyselleştğine bakmak gerekir. Sosyal bilimin bireyselleşmesinde Gordon Allport'un önemli bir etkisi vardır ve Allport'un kişilik kuramını anlamak için ilkin bireyciliğin ne olduğuna ve Allport'un bireyci yaklaşımının, kuramına etkisine bakmak gerekir.

Bireycilik, klasik liberal teorinin temelini oluşturan önemli bir unsurdur. Bireyciliği her düşünür farklı bir şekilde tanımlamıştır. Ama genel olarak bireycilik, toplumsallığın karşısında yer alan, bireyi merkeze alan, bireyin çıkarını önde tutan, bireyin haklarını toplumun haklarının üstünde gören ve bireyi kendi içinde kapalı, sınırları olan bir kutu olarak ele alan bir anlayış, siyaset ve toplum felsefesidir.

Bireycilik toplumsal yaşamda her alanı etkisi altına almıştır. Ekonomik alanda burjuvazinin ve kapitalizmin gelişmesinin temelinde bireycilik ideolojisi vardır. Aynı şekilde sosyal bilimler de bireycilik düşüncesinin etkisinde kalmıştır. Sosyal bilimlerin bireyselleşmesinin baş aktörleri Gordon Allport ve Floyd Allport'tur. F.H. Allport 1924 yılında yayınlanan "*Social Psychology*" adlı ders kitabında şöyle demiştir:

“Gerçekte ve tamamen bireylerin psikolojisi olmayan grupların psikolojisi olamaz. Sosyal psikoloji, bireyin kendi benzerlerinin oluşturduğu ortamdaki davranışlarını inceleyen, bireyin psikolojisinin bir parçasıdır... Tüm dalları ile psikoloji, birey ile ilgili bilimdir” (Earls, 2009: 99)

“Allport, bireyin psikolojisinin dışında ayrıca grup psikolojisi diye bir şey olamayacağını, grup davranışını belirleyen süreç ve mekanizmaların birey düzeyinde mevcut olduğunu öne sürmüştür” (Kağıtçıbaşı, 1993:15). Allport özellikle grup içinde, yapılan iş miktarının artması bulgusunu “grup ruhu” veya “grup zihni” kavramlarıyla açıklamayı uygun görmemiştir. Bu konuya açıklık getirmek için daha görgül(ampirik) bir kavram olan “sosyal hızlandırma” kavramını kullanmayı daha doğru bulmuştur. Bu kavramla ortaya koymak istediği şey, grup halindeyken bireylerin çalışmalarının hızlanmakta olduğuydu. Burada önemli olan ise davranışın gene birey düzeyinde ele alınmasıdır (Kağıtçıbaşı, 1993: 16). Floyd Allport, davranışçı yaklaşımına paralel olarak Le Boncu anlayış olarak ifade edilen “grup zihni” kavramını ve hatta kitlenin gerçekliğini de reddetmiştir. Allport, tek psikolojik gerçekliğin birey olduğunu öne sürmüştür. Ona göre kitle tek tek bireylerin toplamından başka bir şey değildir. Bu noktada kitle davranışını açıklamak için birey psikolojisinden yola çıkmak gerekir (Allport 1924’den aktaran Ünlü 2004).

Floyd Allport’a göre kitle davranışı, belirli tarzda davranmaya yatkın bir özellik gösteren benzer bireylerin bir araya gelmesinin neticesidir. O yüzden de Allport, birbirine benzer bireylerin homojen bir kitle davranışı göstermesini “sosyal hızlandırma” gibi psikolojik süreçler yoluyla açıklamaya çalışmıştır. Bu noktada bireyci düşüncenin giderek hâkim olduğu ve bu görüşün yayılmasında Floyd Allport ve Gordon Allport’un etkisi net bir şekilde görülmektedir.

Floyd Allport, kamuoyunu da bir davranış unsuru olarak almaktadır. Ona göre kamuoyu bir kişi davranışdır, kamuoyu ifadeye dayanır ve davranış birçok birey tarafından ortaya konur (Bektaş, 2007: 67).

Organizmanın refleksleri ya da uyaranlara tepkilerinde olduğu gibi bireysel uyum üzerindeki davranışçı vurgu Floyd Allport’u bireyi, incelemenin temel bileşeni olduğu sonucuna götürür. Allport’a göre, sosyal organizasyonlar, kültürler ve gruplar “başlıca unsurlar” değildir (Allport 1919’den aktaran Nicholson 2000). Onlar basit bir şekilde bireylerin oluşturduğu bileşenlerdir ki neticede bu bileşenlerin merkezinde de birey vardır. Floyd Allport, davranış mekanizmalarının

sadece birey içerisinde bulunabileceğini ve bireyler arasındaki etkileşimin esas olduğunu belirtir (Allport 1924'den aktaran Nicholson, 2000).

Gordon Allport'un tezi üzerinde Floyd Allport'un etkisi net bir şekilde görülmektedir. Gordon Allport "içsel hayat veya şahsiyet"le ilgili konuşmazlık ederken laboratuvarın teknolojik kolaylıklarını kullanmıştır (Allport 1922'den aktaran Nicholson 2000). Floyd Allport gibi Gordon Allport da insan doğasını doğuştan gelen refleksler ve çevrenin talepleri arasındaki etkileşimin şeffaf ve kontrol edilebilir bir sonucu olarak görür (Allport 1922'den aktaran Nicholson 2000). Gordon Allport kendine has kişilik modelinin ayrıcalığına sahiptir. Bunun her bireyin gerçeklerinin ayırt edici özelliği olduğunu ve bunun "kişilik" kavramına netlik getirdiğini belirtmiştir (Allport 1922'den aktaran Nicholson 2000).

Floyd ve Gordon Allport, insan psikolojisinin ve davranışının sosyal boyutlarına ve sosyal psikolojinin ayrıcalığına bir şekilde sosyal formunun olasılığına onları yönlendiren "ontolojik bireyselliğin sınırlayıcı ampirist bir formuna" kendilerini adanmışlardır. Onlar insan psikolojisi ve davranışının sosyal boyutlarını, her şeyin sosyal aklın kavrayışı ile bağlantılı olduğunu reddetmişlerdir (Greenwood, 2003: 136).

Bundan öte hem Floyd Allport hem de Gordon Allport, üzerinde durulan psikolojik durum ve davranış açısından toplumsallık ve bireysellik arasındaki farka dikkat çekmişlerdir. "Uyma Davranışının J Eğrisi"nde, Floyd Allport, istatistiksel olarak yüksek bir şekilde dağılım gösteren uyma davranışının çok sayıda örneğini ortaya koymuştur. Normal ve simetrik eğilimde olan rastlantısal kişisel farklılıkların ifadesinin davranışlarının dağılımının tersine davranışın bu formunun istatistiksel dağılımlarının sıklıkla J şekilli olduğunu göstermiştir (Allport 1934'den aktaran Greenwood 2003). Floyd Allport'un uyma davranışına yönelik örneklerinin ilginç özelliklerinden biri, onların Allport'un sosyal bilinç ve davranışın kendi kişilerarası tanımına uymadığı bilinç ve davranışın sosyal formlarını içerdiğidir (Greenwood, 2003:136). Buna piskoposlar arasında kilise hizmetinden önce sessiz dua ederek eğilme uygulaması; şoförler arasında kırmızı ışığın önünde durma uygulaması ve katolikler arasında Tanrı'ya (bizzat bir yaratıcı ve hâkim olarak) inanmayı içermesi örnek gösterilebilir (D. Katz ve Allport 1931'den aktaran Greenwood 2003). Benzer şekilde Gordon Allport, Schanck'ın metodist sıfatıyla metodistlerin bapizm bir formu olarak bir nebze için toplumsal ve kurumsallaşmış tutumlar olduğu bulgusundan, bir de istatistikî veriler asimetrik dağılım veya j şekilli dağılım

sergilediğinden, bireysel (veya özel) eğilimlerin daha normal ve istatistikî dağılma eğiliminde olduklarından bahsetmiştir. Buna göre bu grubun üyelerinin kişisel tutumları ölçülülükte ve değişkenlikte üye olmayan dışarıdakilerin tutumlarıyla epey benzerdir (Allport 1935'den aktaran Greenwood 2003).

İstatistiksel dağılımlarda bu çeşit farklılıklardan dolayı bireyci bakışla üzerinde durulan psikolojik durum ve davranışların aksine toplumsallığın işaretleri son derece güvenilir değildir. Bunun nedeni uyma davranışının j eğrisi hipotezleri ile uyum içerisinde asimetric olarak dağılması olabilir. Bu durum, sosyal olmayan faktörlerin yani bireysel faktörlerin bir ürünü olabilir (Greenwood, 2003: 137).

2.ÖNYARGI ve ÖNYARGININ PSİKOLOJİSİ

Önyargı, “kamuoyu” kavramına ve onun oluşumuna açıklık getirmek noktasında önem taşıyan bir kavramdır. Önyargı, insan kişiliğinin ve dolayısıyla yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu noktada “kişilik” kavramını ve kişilik psikolojisini ele almadan önce “önyargı” kavramına ve önyargının psikolojisine değinmek gerekir. Önyargı çoğunlukla din, cinsiyet, milliyet gibi sosyal gruplara yönelik olarak geliştirilen tutumdur. Önyargılı düşüncenin sonuçları, günlük hayatta kişilerarası çatışmalardan cinsiyet ve etnik ayrımcılığa ve hatta katliamlara kadar uzanabilir. Önyargılar zamanla insanın gündelik yaşamının bir parçası gelir. Çok masum bir şekilde sarf edilen cümleler zihinlerde yerleşen önyargılı düşüncenin uzantısı olabilir. Örneğin çoğu atasözü önyargılı düşünceyi yansıtır. Bunlar küçük yaşta ailede ve sonra okulda ve hayat boyu çeşitli kitle iletişim araçlarıyla pekiştirilir ve zihinlere yerleşir ve doğal bir hale gelir. Belli bir etnik gruba yönelik önyargı da benzer şekilde zihinlere yerleşir.

2.1. Önyargı, Kategorik Düşünce ve Kalıpyargı

İnsanlar sosyal dünyayı algılamak için bir takım kategoriler oluştururlar. Genellikle de “biz” ve “onlar” şeklinde bir ayrıma giderek sosyal kategorizasyonda bulunurlar. Sosyal kategorizasyon çok boyutludur ve önyargılı düşüncenin ilk basamağını oluşturur.

Kategorizasyon yoluyla zihinde bir takım şemalar belirginleşir ve şemalardan yola çıkarak yargılara varılır ki buna kalıpyargı (stereotype) denir. Kalıpyargıya da dayanarak önyargılı düşünce

oluşur. Örneğin küçük yaşlardan itibaren zihinde kadın ve erkek kategorileri oluşturulur ve hatta bunlar alt kategorilere bölünürler. Kadınlar hakkında genel düşünmek yerine, kadınlar; anneler, iş kadınları, güzellik kraliçeleri, feministler, oğlansı kızlar ya da evlenmemiş yaşlı kızlar gibi özel kategorilere ayrılabilirler. Benzer şekilde erkekler de babalar, iş adamları, inşaat işçileri, hanım evlatları, aşırı milliyetçiler gibi kategorilere bölünürler. Zihinde bu kategorilere yönelik şemalar oluşur. Örneğin zihinde oluşan anne figürü “yemez içmez doyurur, fedakârdır” şeklindedir. Güzellik kraliçesi için “boş kafadır ama gösterişlidir” düşüncesi, erkeksi kadın için “genç, maceracı, atletiktir” düşüncesi zihinde oluşturulan şemalardır (Ünlü, 2004: 260).

Önyargı çoğunlukla din, cinsiyet, milliyet gibi sosyal gruplara yönelik olarak geliştirilen tutumdur. “Önyargı” ifadesi, içerisinde genel tutum yapısını barındırdığı gibi tutumun duygusal boyutunu da yansıtmaktadır. Örneğin İngilizlerle hiç karşılaşmamış olan bir kişi İngilizlerin çok soğuk insanlar olduğunu düşünüyor ve onları sevmiyor olabilir. Bu kişi olumsuz önyargıya sahiptir. Diğer taraftan Araplarla da hiç karşılaşmamış olan bu kişi, Arapları cana yakın buluyor olabilir. O halde bu kişi Araplar hakkında olumlu önyargıya sahiptir. Ama dikkat edilmesi gereken nokta, sosyal psikolojide “önyargı” teriminin kişinin “ötekilere” veya bir grubun diğer gruplara yönelik olumsuz tutumlarını ifade etmek için kullanıldığıdır (Ünlü, 2004: 181).

Kalıpyargı ise genel olarak insanlar hakkında zihinlerde oluşturulan imgelerdir. “Kalıpyargılar bir sosyal grubun üyeleri arasında yaygın bir şekilde paylaşılan genellemelerdir” (Hogg ve Vaughan 2000’den aktaran Ünlü 2004). Bir başka tanım ise şöyledir: “Önyargıyı muhafaza eden bilişsel çerçeve kalıpyargıdır. Bir kalıpyargı, bir grubun üyeleri hakkında, sadece o grubun üyeleri olmaları nedeniyle sahip olunan bir dizi inanç ve beklentidir” (Feldman 1998’den aktaran Ünlü 2004).

Önyargı, söz konusu önyargılı tutumun duygusal yönünü oluşturur, kalıp yargı ise tutumun bilişsel yönüne işaret eder (Ünlü, 2004: 183). Bu noktada tutumun üç bileşeni, alt kümeler şeklinde düşünülecek olursa, en içte bilişsel bileşen, ortada duygusal bileşen ve en dışta hepsini kapsayan davranışsal bileşen bulunmaktadır. Öyleyse duygusal bileşenin bilişsel bileşene dayandığı düşünüldüğünde, önyargının kalıpyargı üzerine oturduğu söylenebilir.

Bir tutumun bilişsel ve duygusal bileşenlerinin benzer olacağı düşünülmemeyeceği gibi kalıpyargı ile önyargının birbirine tamamen benzediği de düşünülemez. Örneğin nefret edilen gruplara yönelik kalıp yargılar bütünüyle olumsuz değildir. Beyaz bir ırkçı, siyahların çok iyi bir

koşucu veya iyi bir müzisyen olduğunu kabul edebilir. Ama ne var ki “siyahlar koşudan ve çalgıcılık veya müzisyenlikten başka şeyden anlamazlar” şeklinde bir düşünceyi ortaya koyuyor olabilir. Diğer bir deyişle yargıya olumsuz taraftan bakılarak, “siyahlar iyi birer koşucu ve müzisyendirler” yargısı olumsuzlaştırılabilir. Bunun yanı sıra pek çok gruba yönelik önyargı vardır ama her grup hakkında farklı kalıpyargılar söz konusudur (Ünlü, 2004: 183).

2.2. Önyargının Psikolojisi, Gordon Allport ve Lipmann

Bilişsel yaklaşım Lipmann'ın gerçek anlamda kendi metodudur ki ardından gelen tüm yazarlar ona minnettar kalmışlardır. Bu yaklaşımda sosyal gerçeklik anlaşılanın dışına çıkmaz, anlaşılan şeyin merkezindedir. O, içinde yaşanılan sosyal bağlamdan inşa edilmiş olmalıdır. Gözlemcinin rolü daima seçicilik çoğunlukla ise yaratıcılıktır. İnsan inşa edilen dünyanın bir imajına sahiptir (Lippmann, 1998: XXVI). Ne var ki insan, bilgiyi işlemek için sosyal dünya hakkında yalnızca sınırlı bir kapasiteye sahiptir. O yüzdendir ki ona verilenleri işlemeden, süzgeçten geçirmeden almaktadır ve bu işleyiş çok doğal hale gelmektedir. Allport'un cümleleriyle şeyler hakkında “önyargının normalliği” ya da Lipmann'ın daha meşhur ifadesiyle “kafalarımızdaki resimler” vardır (Lippmann, 1998: XXVI, XXVII).

Belirli bir birey veya grup hakkında kişinin zihinsel imajları, algıları, inançları ve beklentileri kişinin onlara yönelik bakış açısına hükmeder. Bu bilişsel süreçte kalıpyargılar onun seçimlerinde, enformasyon grubunun yorumlanması ve vurgulanmasında ön yargı ile çakışabilir. Üstelik kişinin idrak etmeye ilişkin süreçte, sadece şeyler hakkında peşin hükümleri değil, ama kendini gerçekleştirme iddiaları da yoktur. Kişi algıda seçiciliğe sahiptir. O nedenle de umduğunu görmek ister ve o yönde yönlendirilir. Eğer ki kişi, verilen bilgi kendi beklentileri ile uyumuyorsa bilgiyi reddetmeyi seçebilir. Bu kişinin inşa ettiği ön yargının doğrulanmasının, grubun işi olduğunun göstergesidir. Bir ilginç çalışma, ötekileştirilen insanların tam olarak benzer bir aksiyonunda performans gösteren siyah ve beyaz aktörlere insanların ne tür tepkiler gösterdiğini test etmiştir. Gözlemciler, "saldırgan" bir siyahı "daha az saldırgan" beyazdan daha büyük bir derecede "saldırgan" olarak cezalandırmışlardır (Lippmann, 1998: XXVII).

Lippmann, önyargılı düşüncenin oluşumunda ve pekişmesinde kitle medyasının etkili olduğunu da belirtmiştir. Bir dereceye kadar, dışarıdan gelen uyarıcı, özellikle onlar basılan veya

konusulan sözcükler olduğu zaman kalıp yargıların bir kısmını harekete geçirir. Öyle ki aynı zamanda aktüel duyarlılık ve peşin hüküm de insan bilicine yerleşir. Kırmızıya mavi gözlüklerle bakılıp yeşil görülse dahi ikisi harmanlanmıştır. Eğer bakılmakta olunan şey, öngörölmüş olan şey ile başarılı bir biçimde örtüşüyorsa, kalıpyargı sonrası için desteklenmiş demektir (Lippmann, 1998: 99). Bu noktada kişiler arası iletişim ve kitle iletişimi ve medyası kalıpyargıların pekişmesinde etkilidir. Eğer yaşanan deneyimler düşünceleri onaylar nitelikte olursa, o konuda sahip olunan önyargı daha da kuvvetlenir. Bu duruma Japonların açıközlü olduğunu düşünen bir insanın, tanıdığı iki Japon'da bu durumu onaylar tavır görüp Japonlar hakkında genelleme yapması ve bu kalıpyargısının pekişmesi örnek gösterilebilir (Lippmann, 1998: 99). Aynı şekilde Japonların açıközlü olduğunu benimseyen bir ailede yetişmiş bir kişi, gazetede bir yazarın Japonların açıközlü olduğuna yönelik yaşadığı deneyimi aktardığı yazısını veya yazarın o düşüncüyü ispatlar nitelikte yazdığı yazıyı okuyarak ya da Japonları açıközlü olarak yansıtan pek çok film sahnesini izleyerek sanki tüm Japonları tanımışçasına zihnindeki kalıpyargıyı pekiştirebilir. Bu noktada kitle medyası, kalıpyargıların pekişmesinde önemli bir faktördür.

Kalıp yargılar, kültürel geleneklere, grup çıkarlarına, iç grubun dışarıdakilerden farklılaştırılmasına bağlıdır. Okul öncesi çocuklar bile etnik gruplar hakkındaki kalıp yargıları büyük ölçüde televizyonda o gruplara yönelik oluşturulan imajlar doğrultusunda benimser (Lippmann, 1998: XXV).

Gazeteler tek kitle iletişim aracı olmasa da en önemli kitle iletişim araçlarındandır. Dergiler, kamu forumu, kilise, politik toplantılar, işçi sendikaları toplantıları, kadın kulüpleri ve sinema filmi evlerinde haber serileri(dizileri) basını tamamlayan araçlardır. Olabilecek en iyi tahmin yapılsa da, herkes keşfedilmemiş çevrenin bilgilerine direkt olarak maruz kaldığında, her günün süresi önemsizdir (Lippmann, 1998: 639).

Gordon Allport da kalıpyargıların özünde yansımanın olduğunu ileri sürmüştür. Lippmann gibi Allport da kalıpyargıların öteye gitmesinde kitle medyasının rolüyle ilgilenir ve bazı grupların kalıpyargılarının zamanın ötesini değiştirdiklerini çünkü onların önyargının alışkanlığını ve durumun ihtiyaçlarını yenmek için uyum sağlamayı kolaylaştıran her şeyin ötesindeki kılıf uydurmalar olduğunu belirtir (Allport 1954'den aktaran Tracy 2009). Allport'un kitle medyası ile ilgisi 1945 yılında Postman ile birlikte yaptığı "*Söylenti Gazetesinin Temel Psikolojisi*" adlı çalışmasında da açıkça görölmektedir. Gordon Allport, yaptıkları deneylerin birinde deneklere,

resimde elinde bir ustura olan beyaz bir adamla elleri boş olan bir zenci gösterildiğini fakat aktarımların yarısında usturanın zencinin elinde olduğunu söylendiğini belirtmiştir. Allport, bu örneğin, kalıpyargılaştırılmış tipler (stereotyped types) konusundaki peşin hükümler için ilgi çekici bir örnek teşkil ettiğini de belirtmiştir. Bu deneyde Allport ve Postman, deneklerin, usturanın zenciye yaraşacağı, beyaz adama ise usturanın yakışmayacağı düşüncesine sahip olduklarını da ortaya koymuşlardır (Allport ve Postman, 1985:178).

Genel eğilim kişinin kendi grubunu rakip gruba göre daha uygun tanımlamasıdır. Bu, doğal olarak kişiyi kategorize etmeye götürür. Fakat kişi, kendi grubunu tutması eğilimiyle birlikte dış gruplar hakkında tahmin edilebilir yollarda düşünme eğilimine de sahiptir. Yani kişi genellemelere varır. İlk dış grubun üyelerinin hepsini aynıymış gibi görme eğilimi söz konudur. Bu konudaki çoğu bütün tartışmalardan biri Gordon Allport (1954) tarafından yazılan “*Önyargının Doğası*” adlı kitabında bulunmaktadır. Allport, önyargının benzer fikrinsel ve duygusal tat içeren her şeyi içine alarak mümkün olan en üst düzeyde harmanlama eğilimi olduğuna işaret etmiştir. Yani bir kez biri bir milletin parçası olarak sınıflandırılırsa onun gruptaki diğer kişiler gibi benzer özelliklere sahip olduğuna inanma eğilimi oluşur. O grup hakkında hissedilen şekilde o bireysellik hakkında hissedilen şey çarpıtılır. Bu fenomenin (grup homojenleştirme kavramsallaştırması) çarpıcı örneği Ermenistan’da Dağlık Karabağ halkından olan bir taraftarın Azerileri tanımlamasında görülmektedir. Bu spikere göre bütün Azeriler basit bir şekilde Türk’tür ve bütün Türkler birbirine benzemektedir. Hâlbuki Türkler ve Azeriler dilsel ve kökensele olarak birbirlerine yakın olabilirler ama bu onların tek ulus olduğunu göstermez. Her şeyden evvel bütün Türklerin birbirine benzemesi mümkün değildir. Fakat asıl mesele kategorizasyonun doğruluğu veya yanlışlığı değildir. Allport’un öngörüsü, eğer bir kişi bütün Azerilerin ve Türklerin benzer olduğunu düşünüyorsa o zaman muhtemelen bu kişinin o insanlara karşı benzer duygular ve tavırlar içinde olacağıdır. Bu durumda, eğer kişi, tüm Azerilerin Türkler gibi olduklarını düşünüyorsa, o halde Türklerin 1915’teki Ermeni katliamı için Azerileri de suçlayabilir. Böyle bir düşüncenin, kişinin Dağlık Karabağ Savaşı’nı haklı bulması üzerinde ciddi bir etkisi olabilir (Searle-White, 201: 13).

Bunun yanı sıra Allport, radyonun insan tutum ve davranışlarına önemli etkileri olduğunu da ortaya koymuştur. Erken zamanlarda radyodan şimdi internete kadar uzanan kitle iletişim teknolojileri kişinin kimliğinin ve sosyal çevresinin şekillenmesinde etkilidir (Pandora, 1998: 25).

Önyargının pekişmesi, zihindeki hazır kalıp yargılar ile ilgilidir. Klapper, insanların genellikle hâlihazırdaki tutumlarıyla tutarlı bilgilere açık olduklarını belirtmiş ve dolayısıyla kitle iletişim araçlarının özellikle var olan tutumları pekiştirdiğine inandığını vurgulamıştır (1960 Klapper'dan aktaran Milburn 1998).

Kitle iletişim araçlarının kalıpyargılama sürecindeki rolü kendilik imajıyla doğrudan ilişkilidir. Buna göre özsaygı, kimliğin algısına da hükmeder. Daha net bir ifadeyle öz saygı duygusu kişinin kendini algılamasında, kendilik gelişiminde önemli bir etkidir. Sosyal kimlik teorisi, kimliğin şekil almasında, kısmen, her kendine benzeyen ve benzemeyen diğerlerini başkalarıyla karşılaştırmanın rol oynadığını ortaya koymaktadır (Abrams ve Hogg 1988; Brewer 1979; Hinkle ve Brown 1990; Tajfel ve Turner 1986'den aktaran Comstock ve Scharer 2005). Gordon Allport ise kişiliğin merkezinde bulunan ve kişi tarafından kişinin kendisinin önemli bir parçası olarak algıladığı kişiye özgü özellikleri propriyum (proprium) olarak adlandırmıştır (Allport 1955'den aktaran İnanç ve Yerlikaya 2008). Allport, propriyumun, çocukluktan yetişkinliğe kadar olan farklı dönemlerde gelişen yedi farklı yönü olduğunu ortaya koymuştur. Bu yönlerden biri olan kendilik imajına göre çocuk beş altı yaşları arasında kendini değerlendirme kapasitesini ortaya çıkarmaya başlar. Buna göre çocukta anne-babasının, yakınlarının, öğretmenlerinin ve diğerlerinin kendisi hakkında ne düşündüğü ve onların beklentileri merak oluşturmaktadır. Propriyumun diğer yönü ise öz-uzanım duygusudur. 4-6 yaşlarında çocuğun zihnine "benim" duygusu yerleşir. Yani çocuk "benim oyuncağım", "benim annem", "benim ırkım", "benim grubum" şeklinde bir aidiyet duygusu geliştirir (Allport 1961'den aktaran İnanç ve Yerlikaya 2008). Kitle iletişim araçları propriyumun gelişiminde oldukça etkilidir. Medya doğrudan yönlendirici bilgi programlaması ve spor programları ya da dolaylı olarak sosyal grupların sunumu ve kategorizasyonu yoluyla bilgi sağlar. Bu gruplar esas olarak cinsiyet, ırk, sınıf, yaş veya cinsel tercihler olarak sınıflandırılır. Bireyler iç gruplara ilişkin düşünce ve tutumları geliştirmek için bir nevi bu bilgiyi kullanırlar. Sonuçta kendi gruplarına benzeyenleri tercih etmeyle ve onlara bağlılık duymayla, kendilerine benzemeyenlerden ise kendilerini uzak tutmayla şartlandırılırlar (Comstock ve Scharer, 2005: 255). "Dış grupların kalıpyargıları, iç grubun üstünlüğünü destekler ve bu çeşit kalıpyargılar medyadaki tasvirlerle öğrenilebilir veya dönüştürülebilir" (Allport, 1979; Brewer ve Gardner, 1996; Macrae v.d. 1994'den aktaran Comstock ve Scharer 2005). "Kişinin kendi ile diğerleri arasında algıladığı farklılıklar, dış gruplara yönelik olumsuz kalıpyargıyı ortaya çıkarabilir" (Brewer ve Gardner'den aktaran Comstock ve Scharer 2005). "İç gruba sadakat ve

onların görüşüne hayranlık uygun bir şekilde dış gruplara düşmanlığı veya dış gruplara yönelik olumsuz kalıpyargıları tetikleyebilir” (Allport 1979’dan aktaran Comstock ve Scharer 2005).

Gordon Allport (1954) etkili çalışması “*Önyargının Doğası*”nda hem bilişsel hem psikolojik yaklaşımları kullanmıştır. Çalışma, bir toplumdaki kalabalık grupların kategorize edilmesinde, yapılan hatalı genelleştirmeden ortaya çıkan önyargıyı gösterir. Allport, kalıpyargının bir kategoriyle bağdaştırılan abartılı bir inanç olduğunu ifade eder. Bu yüzden kalıpyargı, esas itibarıyla yanlış ve şaşırtıcı olmayacak bir şekilde kendisiyle çelişen öğeleri içerir.” (Lipmann, 1998:XViii). Bu söylem, Lippmann’ın “sahte çevre” adlandırmasını ve kamuoyunun sahte olduğu vurgusunu açıklar niteliktedir.

Allport'un kuramlarından daha psikodinamik olanı kişinin kendisi hakkında daha iyi hissetmesi lakin aynı zamanda da diğerlerinden daha üstün hissetmesi adına insanların kendilerinde sevmedikleri yahut korktukları tembellik, şehvet, namussuzluk gibi özellikleri başkalarına yükleyerek bu şekilde aşağılanan gruba yapılan bu kötü davranışları haklı çıkartmaya yol açtıklarını varsaymıştır(Tracy, 2009:44).

Bu iki kutba ayrılmış dünya görüşünde “iyi”, yansıtıcı, açıkça istenmeyen ayrıci özelliklerin hiçbirine sahip olmadığına kuşkusuz olamayan kendisinden tamamen farklı olan insanların bir resmini yaratır. Kişi gerçekten istenmeyen nitelikleri atmak ister ve kendisine uzak gruplardan nefret eder ve onlardan korkar. Psikolojik olarak bir kalıp yargılamada da bulunan kişi, benlik algısı ve güç hissini sürdürmek için dış değerler yaratır. Açıkça, kişinin korkuları diğer kişiler tarafından paylaşıldığı zaman onlar toplumda daha çok yankılanır, kalıpyargı daha güçlü olur ve böylece hakkında kalıp yargı oluşturulan gruba daha çok zarar verir (Allport 1954’ten aktaran Tracy 2009).

3.KİŞİLİK PSİKOLOJİSİ

Psikoloji, felsefeden koparak ayrı bir disiplin haline gelmesinden günümüze kadar farklı yaklaşımların ve farklı çalışma alanlarının ortaya çıktığı bir bilim haline gelmiştir. Psikolojinin bu farklı çalışma alanlarından birisi de kişilik psikolojisidir. Kişilik alanı gelişim, normaldışı ölçme ve kuramlar gibi çeşitli alt bölümleri içerisinde barındıran başlı başına bir alandır. Kişilik psikolojisi günümüzde önem taşıyan bir çalışma alanıdır (Cüceloğlu, 1991: 430). Kişilik psikolojisinin temel

amacı insanların davranışlarının nedenlerini deneysel ve bilimsel bir perspektifle açıklamaktır (Hjelle ve Ziegler 1992'den aktaran İnanç, Yerlikaya 2008). Birey günlük yaşam içinde kendisi ve çevresiyle sürekli etkileşim içerisinde. Birey bu etkileşim içerisinde çeşitli duygu, düşünce, davranış özellikleri gösterir. Kişilik psikolojisinin temel çalışma alanı bu özelliklerin incelenmesidir.

3.1. Kişilik Psikolojisinin Doğuşu ve Gordon Allport

İnsan davranışlarının içinde bulunulan ortam tarafından mı yoksa kişilik tarafından mı biçimlendirildiği sorusu, insan davranışlarını inceleyen uzmanların yanıt aradığı temel sorulardan biridir. Bu konu sıkça tartışılıyor olsa da günümüzde kabul gören yanıt insan davranışında hem kişinin kendisinin hem de çevresinin kişinin davranışlarının biçimlenmesinde etkili olduğudur (İnanç, Yerlikaya: 2008: 241). Günümüzde üzerinde en çok durulan konu durumun davranışlarımızı nasıl etkilediği ve davranışların kişiyi nasıl yansıttığıdır (Berger 2006'dan aktaran İnanç ve Yerlikaya 2008). Psikologların bir kısmı insanların çevreden gelen etkilere nasıl tepki verdiğiyle ilgilenir. Bir kısmı da aynı durumda insanların farklı tepkiler verdiğini kabul etmekle birlikte asıl anlamaya çalıştıkları şey insanların çoğunun ne yapacağını tanımlayan davranış modelleri geliştirmektir. Bu ise sosyal psikolojinin ilgi alanına girmektedir. Bu noktada kişilik psikolojisi, bir diğer uzmanlık alanı olan sosyal psikolojiyle yakından ilgilidir (İnanç, Yerlikaya: 1998: 241). Öyle ki *Journal of Personality and Social Psychology*'nin ilk editörü Daniel Katz, kişilik psikolojisinin, sosyal psikolojinin bir "kardeş disiplini" olduğunu belirtmiştir (Barenbaum, 2000:472). Kişilik ve sosyal psikoloji alanları arasındaki ilişkiye ve kişilik psikolojisini nasıl doğduğuna yönelik üç yaklaşım vardır. Bir görüşe göre 1920'lerde Floyd Allport ve Gordon Allport'un işi psikolojinin bu branşlarını bağlamaktır. Bir ikinci açıklama; 1920'lerde ve 1930'larda sosyal psikolojinin özel bir konusu olarak kişiliği tahlil eden Floyd Allport ve diğer sosyal psikologlar ve psikanalistlerin daha geniş bir etkisi vardır. Üçüncü bir yorumlama ise psikoloji, özel, ayrı bir alan olmadan önce sosyal psikologların sosyolojik olarak kişilik alanını genişlettiğidir (Barenbaum, 2000:471).

Gordon Allport'un kişilik psikolojisi alanının oluşumundaki katkısı çok büyük önem taşımaktadır. Allport, Harvard Üniversitesi'nde kişilik üzerine ilk dersi vermiştir (Winter, 1997: 726). Gordon Allport, yirminci yüzyılın ilk üçte ikilik kısmın Amerikan psikologlarına en çok etkisi olan Amerikan kişilik psikolojisinin babasıdır (Winter, 1997: 723).

Allport'un hayatının Allport'un psikolojik teorilerine nasıl bir etkisi olduğunu ortaya koyan çalışmasında Winter (1997) özellikle Allport'un Harvard'dayken yazdığı ilk yayınlarına ve son kitaplarından biri olan "*Letters from Jenny*"(1965)ye odaklanmıştır. Buna göre kişilik terimleri açısından bu iki belge yüceltilmiş güdülerin güç, prestij ve etki açısından önemi, yüceltilmiş bu güdülerini sürdürebilmek ve onları güdünün yüceltilmemiş şekillerinden ayırt etmenin bir yolu olarak tecridin kullanımını ve kişisel mutsuzluğu üretken bir yaratıcılığa dönüştürmenin bir yolu olarak din ve felsefenin önemi olmak üzere üç unsuru ortaya koymuştur. Allport, kendi oluşturduğu olgunluk ve normallik üzerinden dönüşümcü mekanizmalar ve motivasyonel gerekliliklerin altını çizen bir olgunluk kuramını oluşturmuştur (Winter, 1997: 730).

Allport'un kişilik kuramını incelemeyen önce Allport'un kişilik kavramını nasıl açıkladığına bakmak gerekir. Allport, kişilik sözcüğünün kökenini incelemiş ve literatürdeki farklı kişilik tanımlarını derlemiştir. 1937 yılında yayınladığı "*Kişilik: Psikolojik Bir Yorum*" adlı kitabında 49 farklı kişilik tanımına yer vermiştir. Kendisi de bir kişilik tanımı önermiştir (Allport 1937'den aktaran Baymur1985).

Bu çeşitli tanımları Getzel üç bölüme ayırmıştır: 1. Kişiliği insanın kendine özgü gözlenebilen davranış ve alışkanlıklarının tümü olarak alan kişiliğin davransal tanımları 2. "Benim üzerimde nasıl bir etki bırakıyorsan sen osun" şeklinde özetlenebilecek sosyal uyarıcı olarak kişilik 3. Derinlik psikologlarına göre kişilik. Buna göre insanın gözlenebilir ve ölçülebilir bütün özellikleri iç etmenlerden ileri gelmektedir. Allport'un tanımı üçüncü kategoriye girmektedir (Baymur, 1985: 256). "Allport, kişiliği; 'bireyin kendine özgü düşünce ve davranışını belirleyen psikozifiksel sistemlerin dinamik örgütlenmesi' olarak tanımlamıştır" (Allport 1961'den aktaran İnanç ve Yerlikaya 2008).

Allport'un kişilik tanımdan anlaşıldığı üzere kişilik değişime açıktır, sabit değildir. Belirleyici bir takım eğilimler kişiliği oluşturan unsurlarıdır. Bu eğilimler, uygun bir ortam bulduklarında kişinin gerçek doğasını ortaya koyar. Bunun yanı sıra Allport, kişiliğin hem psikolojik hem de fiziksel yönlerine vurgu yapmıştır. Bu, Allport'un tanımında kullandığı psikofiziksel sözcüğünden anlaşılmaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 247). Allport, kişiliğin incelenmesinde ve tanımlanmasında hem ruhsal hem de bedensel bileşenlerin dikkate alınmasının da önem taşıdığını belirtmiştir (Allport 1961'den aktaran İnanç ve Yerlikaya 2008). Allport'un kişilik

tanımında önem taşıyan diğer kavram da “belirleyen” sözcüğüdür. Bu kavramla Allport’un ortaya koymak istediği şey, kişiliğin insanın sadece yüzüne taktığı bir maske olmanın ötesinde görünen yüzünün ardındaki kişi olduğudur. Allport, yaptığı kişilik tanımıyla kişiliğin biricikliğini yani kendine özgü olduğunu de vurgulamıştır ki bu, ayırıcı özellikler kuramının temelini oluşturmaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 247).

Allport, davranışçı psikologların kişiliği analiz ederken doğa bilimlerinin metodolojisi ile hareket ederek belirli kanun ve sınıflandırmalar oluşturduğu veya kurulmuş kanun ve sınıflandırmalardan yola çıktığı yani genel kurallar oluşturduğu yaklaşım olan nomotetik(nomotetic) yaklaşım ile nomotetik yaklaşımın tersine tekil olana yönelik bir anlama çabası olan, diğer bir deyişle düşünce bazlı olan ve kişilik psikolojisi açısından düşünülecek olursa, bireylerin sınıflandırılmayacak kadar karmaşık olduğunu vurgulayan idiyografik (ideographic) yaklaşımı harmanlayarak özgün bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu yaklaşımı Allport, morfojenik(morphogenic) yaklaşım olarak adlandırmıştır. Morfojenik yorumlamalar araştırmacıyı test edilebilir, ifade edilebilir ve kestirim gücü için yüksek bir ölçüme sahip olmaya yönlendirir (Cooper v.d., 1998: 278).

Allport(1962: 407)’un önerdiği fikir, dünyada insan altı omurgalılarının tümünün psikolojik işlev ve organizasyonun karmaşıklığında birinin diğerinden daha az farklı olduğu fakat insan türünün böyle bir nitelik taşımadığıdır. İnsan özgündür. İnsanların ayırıcı kişilik özellikleri vardır. Allport(1962: 405) psikologların iki gruba ayrıldığını belirtir. Bu gruptan biri, “Beni insan psikolojisi ilgilendirir” diyenler, diğeri ise “Beni Billy’nin psikolojisi ilgilendirir” diyenlerdir. Allport, her iki ifadenin birbirine benzer gözükse de aslında birbirinden ayrıldığını belirtir. İlk ifade, genel olarak insanı ele alırken, diğeri insanı öznel bir biçimde ele almaktadır.

Allport (1962: 421), kişiliğin (genel olarak alındığında) çalışma alanı olarak oldukça ilginç bir konu olduğunu ve morfojenik metotlar çok daha fazla geliştiğinde ancak Bill, John ve Betty'nin kişiliklerini öne çıkaran büyüleyici bireyselliğin hakkının verilebileceğini belirtmiştir.

3.2.Ayırıcı Özellik (Trait) Kavramı ve Kuramı

İnanç ve Yerlikaya(2008), kişilik kuramlarını psikodinamik kuramlar, davranışçı ve bilişsel kuramlar, araştırma odaklı kuramlar ve insancıl/varoluşçu kuramlar olmak üzere dört başlık altında ele almışlardır. Ayırıcı kişilik özellikleri kuramı, araştırma odaklı kuramlar içerisinde yer

almaktadır. Araştırma odaklı kuramlar klinik gözlem yerine deneyi esas alan kuramlardır. Klinik gözlem metodu insan kişiliği hakkında önemli anlayışları üretmesine rağmen bazı zayıflıkları da içerisinde barındırmaktadır. Bu tip gözlemler sübjektif ve kontrol edilemez bir niteliğe sahiptir. Örneğin eğer bir hasta desteklenen belli bir teorinin yönünde davranırsa, bu, terapist tarafından etki şekillerinin hemen göze çarpmasına (güç algılanmasına) bağlıdır. Terapist herhangi bir anlaşmazlığı, yanlış yorumlamaktan ziyade hastanın direnmesine atfettiği için, terapistin bulguları teorinin lehine olabilir. O yüzden araştırmaya laboratuvarında deneyler yürüterek daha objektif kanıtlar sağlamak daha objektif olacağı benzetilmektedir. Fakat bu yaklaşım bazı dezavantajları da içermektedir (Ewen, 2003: 271)

Araştırma odaklı ayırıcı özellikler kuramları kişiliğe ilişkin yüzeysel bir yaklaşımdan hareket eder. Kişiliğin bilinçli ve somut yönlerine odaklanır. Bilinçdışı ve davranışa ilişkin soyut açıklamaları göz ardı eder. Allport, ayırıcı özellik kuramını Freud'un bilinçdışı süreçler üzerindeki aşırı vurgusuna bir tepki olarak oluşturmuştur. Allport'un esas amacı temel kişilik özelliklerini saptayıp insanların belirli kişilik özelliklerine ne derece sahip olduğunu ortaya koymaktı. Allport, bireyin kişiliğinin incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna ek olarak bireyin kişiliğini oluşturan özelliklerin kendine özgü, benzersiz bileşimini belirlemenin mümkün olduğunu öne sürmüştür (İnanç ve Yerlikaya, 2008:241).

"Allport, 'Eğer sen biri hakkında bir şey öğrenmek istersen', 'Neden ilkin ona sormuyorsun?' demiştir"(Ewen, 2003: 273). Sonuçta, eğer bir kadın eğlendirmeyi seviyorsa, bu onun gerçek ve tek amacıdır; bunun arkasında akranları arasında üstünlük kurmaya çalışmak gibi soyut ya da gizli bir takım amaçlar aramaya gerek yoktur. Bilinç ve insan davranışının somut yönleri üzerine olan bu vurgu, Allport'u kişilik teorisinin bütününde en eşsiz ve en tartışılabilir sonuçlarına ulaştırır (Ewen, 2003: 273).

Tüm bu noktalardan hareketle Gordon Allport, kişilik psikolojisi alanında ortaya koyduğu ayırıcı özellik kuramıyla bu alanda yapılan çalışmaların öncüsüdür. Allport'un ortaya koyduğu "ayırıcı özellik" kavramı ve bu kavramdan yola çıkarak oluşturduğu kuram psikoloji, sosyal psikoloji ve kamuoyu araştırmalarına da etki etmiştir.

Allport, kuramında kişiliği, bireysel psikolojinin temel amacının bireyin toplumsal uyumu olduğunu söyleyen Adler'in kişiler arası kuramının ve insanların kronolojik olarak yetişkinlik dönemlerindeki kişiliklerine nasıl ulaştıkları ayrıntılı bir biçimde incelenirse yaşam ve yaşamdaki zorluklar konusunda epeyce bilgi edinilebileceğini ileri süren Sullivan'ın kişiler arası kuramının aksine intapsişik bir olgu olarak ele alır. Allport, kişiliğin gelişiminde kişinin diğerleri üzerinde bıraktığı etkiyi ve aynı şekilde diğerlerinin de kişiye verdiği tepkilerin önemli faktörler olduğunu kabul etmektedir. Diğer taraftan insanın yapayalnız bir adada kalmasının kişiliğinin yok olacağı anlamına gelmeyeceğini söyler. Ona göre yalnız bir insan de en az topluluk içinde yaşayan bir insan kadar çekici kişilik özelliğine sahiptir. Bu noktada kişinin gerçek doğasını oluşturan şeyler derinin altında saklıdır (Allport 1961'den aktaran İnanç ve Yerlikaya 2008).

Allport'a göre kişilik, gelişmekte olan dinamik bir sistemdir. Ona göre kişilik kuramının, çözümlenmesini insanın güdülenmesinin doğasına dayandırması gerekir. Bu noktada Allport, iyi bir güdülenme kuramının güdülerin güncelliğinin kabul edilmesinin gerekliliği, güdülerin çeşitlilik gösterdiğinin kabul edilmesinin gerekliliği, bilişsel süreçlerin dinamik gücünün kabul edilmesinin gerekliliği olmak üzere dört temel koşulu taşıması gerektiğini öne sürmüştür.

Allport, bu dört kriteri karşılayan bir güdüleme kuramının işlevsel özerklik üzerine oturduğunu söyler. "işlevsel özerklik" kavramı ayırıcı özellikler kuramının özünü oluşturması açısından önem taşıyan bir kavramdır. Buna göre yetişkinlerin güdülerinin geçmiş güdülerle ilgisi yoktur. Allport, Freud'un aksine kişinin geçmiş yaşantılarını göz ardı eder, kişiliğin geçmişten bağımsız olduğunu vurgular. Allport, bu bakış açısıyla psikanalitik ve davranışçı bakış açlarına karşıt bir görüş oluşturmuştur. Allport bu görüşünü destekleyici örnekler de ortaya koymuştur. Bir gencin ailesi istediği için hukuk fakültesine kayıt olması, ilerleyen zamanlarda ise eğitim aldığı konunun onun kendi isteyerek seçtiği bir konu haline gelmeye başlaması, diğer bir deyişle kişinin bu durumu kabullenmesi bu örneklerden biridir. Örnekte görüldüğü gibi şimdiki güdü geçmişteki güdüyü yok ederek onun yerini almıştır. Böylece araç, amaç haline dönüşmüştür (Allport 1961'den aktaran İnanç ve Yerlikaya 2008).

Allport'a göre kişiliği oluşturan en önemli temel birim kişisel yatkinlikler(personal dispositions)dir. Allport, "kişisel yatkinlikler" kavramıyla kişiyi bireysel özellikleri açısından tanımlamaya izin veren kişiye özgü özellikleri kastetmiştir. Allport, hiçbir zaman iki insanın birbirlerinin kopyası olamayacağını vurgular. İnsan davranışları kendine özgü bir nitelik taşıy ve

bu kendine özgülüğü yani iki insanın nasıl birbirinden farklı davranışlar sergilediğini açıklamak için Allport, “ayırıcı özellikler” kavramını ortaya koymuştur (İnanç ve Yerlikya 2008: 250).

Allport, ayırıcı özelliklerin göreceli olarak genelleşmiş ve dayanıklılık gösteren bir yapıya sahip olduğu gibi odaksal bir yapı özelliğini de içerisinde barındırdığını belirtmiştir. Örneğin başatlık özelliği açısından düşünüldüğünde bu özellik, kişinin eş dost gibi yakın çevresiyle ilişkilerinde uyarılan bir özelliğidir. Bu ilişkilerde birey üstünlük kurma çabasıdır. Kişilik özelliklerinin ortaya çıkması için sosyal bir durumun olması gerekir. Ama ayırıcı özelliğin uyanması için uygun bir ortamın oluşması zorunluluğu yoktur. İnsanlar ayırıcı özelliklerine uygun sosyal ortamları ararlar. Ayırıcı özellikler ve ortamlar etkileşim halinde hangi davranışların sergileneceğini belirlemektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2008:251). Bu noktada Allport, toplumun birey üzerindeki etkisini de ortaya koymuş olmaktadır.

Allport, ayırıcı özellikleri iki gruba ayırmıştır. Buna göre belli bir kültürün üyesi olan her insanda bulunan ayırıcı özellikler, ortak ayırıcı özelliklerdir. Diğeri ise bireye özgü özellikler olan bireysel ayırıcı özelliklerdir. Allport, kişilik araştırmalarında kişiliğin ölçülmesi ve tanımlanması noktasında iki genel stratejinin kullanılabileceğini belirtmiştir. Bunlardan biri bireyi grup normlarına göre inceleme yaklaşımıdır. Bu yaklaşım insanların tek bir boyut üzerinden tanımlanabileceğini varsaymaktadır. Kişiliğin ölçülmesinde bu yaklaşımdan hareket edilirse bireyin belli bir puandan aldığı sayısal değer, diğerlerinin aldığı değerlerle karşılaştırılır. Benzer kültüre sahip aynı evrimsel ve sosyal etkilere maruz bireyler üstünkörü birbiriyle karşılaştırılabilir uyum tarzları geliştirmektedirler. Allport, herkese uygulanabildiği kabul edilen bu özellikleri ortak (genel) ayırıcı özellikler olarak adlandırmıştır. Allport’un kişiliğin incelenmesinde önerdiği strateji, bireyi kendi içerisinde inceleme olan ikinci stratejidir. Buna göre bireyler arasında tek bir özellik üzerinden giderek karşılaştırma yapmak yerine bireyi birey yapan, diğerlerinden ayıran özelliklerin incelenmesi gerekir (Allport 1937, 1961’den aktaran İnanç ve Yerlikaya 2008).

Allport, her bireyin kendine özgü özelliklerinin olduğunu belirtmiştir ve bu bireysel ayırıcı özellikleri kişisel eğilimler olarak adlandırmıştır. Allport, bireyin kişiliğini en iyi tanımlayan kişisel eğilimlerin sayısının kişiden kişiye farklılık taşısa da genel olarak insanların 5-10 arası kişisel eğilime sahip olduklarını belirtmiş ve kişisel eğilimleri, kardinal eğilimler, merkezi eğilimler ve

ikincil eğilimler olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Buna göre kardinal eğilimler kişinin tüm yaşamında, yaşamının her alanında kendini gösteren başat özelliğidir. Bu özelliğin izleri kişinin tüm davranışlarında görülebilir. Merkezi eğilimler her insanda var olan eğilimlerdir. Bu noktada kardinal eğilimler daha ayırıcı bir nitelik taşır. İkincil eğilimler ise daha az belirgin bir nitelik taşıyan, daha az genelleşmiş ve daha az tutarlı olan eğilimlerdir. Bu noktada bu eğilimler kişiliğin tanımıyla daha az ilgili olan özelliklerdir. Kişinin giyim tarzı, dans etme stili, özel tutumları, şartlara bağlı sergilediği davranışlar bu tanımlamaya örnek teşkil etmektedir (Allport 1961'den aktaran İnanç ve Yerlikaya 2008). O halde politik tutumların oluşması noktasında da kişilik önem taşımaktadır. Allport'un dediği gibi kişisel eğilimler, bireyin kişiliğinin bir yansıması ve kişiliğinin özgünlüğünü ortaya koyan bir unsur olduğuna göre, bireyin siyasi kişiliği siyasal eğiliminin oluşmasına etki etmekte, bu da onun siyasal tutum ve siyasal davranışını oluşturmasında etkili olmaktadır.

4.GORDON ALLPORT ve WALTER LİPPMANN: KİŞİLİK, ÖNYARGI ve KAMUOYU

"Kişilik" ve "önyargı" birbiriyle ilişkili kavramlardır ve bu iki kavram "kamuoyu" kavramını anlamaya ve kamuoyunun nasıl oluştuğunu açıklamaya da ışık tutar. Lippmann'ın "kamuoyu" kavramına açıklık getirmesinde bu iki kavram önem taşımıştır. Bu noktada da Gordon Allport'un kişilik yaklaşımı önem taşımaktadır. Ayrıca Gordon Allport, 1954'te "*Önyargının Doğası*", 1949'da "*Söylenti Gazetesi'nin Psikolojisi*" gibi daha sonraki çalışmalarında Lippmann'ın ortaya koyduğu kavram ve fikirleri destekleyecek argümanlar ortaya koymuştur.

Kişilik ve önyargı arasındaki ilişki, neden bazı kişilerin diğerlerine göre daha önyargılı olduğu noktasındaki açıklamalardan anlaşılabilir. Bazı kişilerin diğerlerine göre neden daha önyargılı olduğu sorusuna yönelik olarak yapılan açıklamalar, kişilik psikolojisinden yola çıkarak yapılan açıklamalar ve sosyal psikolojiden yola çıkarak yapılan açıklamalar şeklinde iki grupta toplanabilir. Buna göre, kişilik psikolojisinden yola çıkanlar bunun nedenini insanların kişiliklerindeki farklılıklara dayandırırken, sosyal psikolojiden yola çıkanlar ise insanların grup üyeliğindeki farklılıklarına dayandırır. Sıklıkla deneysel araştırma metodunun kullanıldığı sosyal psikolojik yaklaşımın son on yıl esnasında önyargı araştırmasındaki katkısı önem taşımaktadır. Fiske'nin (1998) sosyal bilişsel paradigma veya sosyal kimlik üzerine yaptığı araştırma ve benzer şekilde Tajfel'in (1979) kişilik kategorizasyonuna dayalı araştırması sosyal psikolojik yaklaşıma örnek teşkil etmektedir (Ekehammar ve Akramı, 2003: 449). Kişilik yaklaşımı ise karşılıklı bağlantısal

metotları uygular. Kişilik yaklaşımına göre ön yargı sadece sosyal çevre, sosyal grup üyeliği ve sosyal kimliğin bir fonksiyonu değildir, bireyin içsel özelliklerinin de bir fonksiyonudur. Bu noktadan hareketle kalıpyargısal inançlar ve ön yargısal tutumlar sosyal bağlamın karakteristiklerinden öte birey içerisindeki faktörlerle açıklanabilir. Yetkeci kişilik teorisi, bu yaklaşımdan yola çıkılarak ortaya konmuş bir teoridir. Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson ve Sanford 1950'de *"The Authoritarian Personality"*de çeşitli dış gruplara yönelik genelleştirilmiş önyargıyı kapsayan geniş etnosantrik bir kalıbı açığa çıkarmışlardır. Bu kalıbı bireyin kişiliği içerisindeki faktörlerle, örneğin geleneksellik, yetkeci boyun eğme, saldırganlık, güç ve dayanıklılık gibi faktörlerle açıklamaktadırlar. Kişiliği açıklamak için kanıt, Adorno ve arkadaşlarının 1950'de, Allport'un 1954'de ve daha sonra Altemeyer'in 1998'de ve McFarland'ın* insanların dış gruplara yönelik tutumlarının onların sosyal bağlamını hesaba katmaksızın insanlar arasında yüksek bir ilişim (correlation) oluşturduğuna yönelik deneysel araştırma bulgularıdır. Bu noktada bu genelleşmiş ön yargı bir veya daha fazla temel ayrıci kişilik özelliklerine dayandırılarak anlaşılabilir (Ekehammar ve Akramı, 2003: 450).

Buna göre ayrıci özellikler kuramından yola çıkarak kişilik ve önyargı arasındaki bağıntıyı ortaya koyan Allport, bireylerin kişiliğini ve karakter inşasını önyargının esas bir determinantı olarak almıştır. Ona göre, yapılan deneysel çalışmalar, kişilik özelliklerinin önyargıya olan etkisini önemli ölçüde ortaya koymuştur. Allport, genelleştirilmiş bir önyargıya maruz bırakılan kişilik ve bunun karşısında genelleştirilmiş bir hoş görüye maruz bırakılan kişilik olmak üzere iki zıt grup önermiştir. Adorno ve arkadaşlarının adlandırdığı gibi Allport da önyargılı kişiliği yetkeci kişilik (authoritarian personality) olarak tanımlamıştır. Allport, önyargının o kişi için psikolojik olarak işlevsel ve kişiliğin derinlerinde yatan ihtiyaçları karşıladığı bir kişilik olduğunu belirtmiştir. Allport'a göre bu önyargılı kişiliğin özünde ego zayıflığını oluşturan kişinin kendi iç gerilimleri, çatışmaları, endişeleri veya dış dünyadaki belirsizlik, korku, değişim, belirsizlikle başa çıkması olarak özetlenebilecek ayrıci özellikler seti vardır (Duckitt, 2005: 395).

Allport, güvensizlik, endişe ve tehdidin bu içsel (intrapersonal) dinamiklerinin yetkeci kişiliğin yedi yüzünü ürettiğini ileri sürmüştür. Bunlardan ilki duygusal zıtlıktır. Bu, özellikle anne babaya yönelik olarak bastırılmış, geçmişe dayalı kızgınlıkla zıt olan bir yüzey üzerine eleştirel

* Basım için teslim edilmiş el yazması metin.

olmayan bir pozitiflikle görülür. İkincisi ise dik kafalılık olarak da ifade edilebilecek olan ahlakçılık ve değişmez gelenekçiliktir. Buna göre olağandışı veya geleneksel olmayan herhangi bir şeye yönelik acımasızlık gösterilir. Üçüncüsü kalıplaşmışlık içerisinde dünyayı kategorize etme eğilimi, iyi-kötü, doğru-yanlış, biz-onların basit ikilikleri şeklinde iki zıt gruba ayırmadır. Dördüncüsü ise kesinlik, emir, yapı ve belirsizliğin bir hoşgörüsüzlüğüdür. Beşincisi sübjektif, içsel ve psikolojik süreçlerden öte somut dışsal davranışların terimlerinde açıklamak için bir tercih olan dışsallaştırmadır. Altıncısı ise bir millet gibi net roller, normlar, kurallar gibi organize olan ve kurumsallaşan yapılarda düzen ve güvenliği arama eğilimi olan kurumsallaştırmadır. Son olarak yedincisi toplumda ve ulusta düzen, disiplin ve uyuma etki etmek isteyen güçlü otoriterlik ve liderliğe olan ihtiyaç, diğer bir deyişle yetkeciliktir (Duckitt, 2005: 395, 396).

Bundan öte ve şimdiki bağlamda önemli olan ilgileşim gösteren önyargı ölçümlerinden bulunanlarla Allport'un önyargının sadece genelleşmiş bir tutum değil aynı zamanda kişilik ayırıcı özelliği (personality trait) de olduğu sonucuna ulaşılmış olmasıdır (Ekehammar ve Akramı, 2003: 460). Allport, “Önyargı'nın Doğası”nda bunu şöyle ifade etmiştir: “Bizim elde ettiğimiz kanıt önyargının temel olarak ayırıcı bir kişilik özelliği olduğunu söylemek için güçlü bir argüman verir. O sanki vazgeçilmez, eşsiz bir nesneymiş gibi kişinin hayatında kökleşir. Önyargının spesifik objesi az ya da çok önemsizdir” (Allport 1979'dan aktaran Ekehammar ve Akramı 2003).

“Kişilik” ve “önyargı” kavramlarının “kamuoyu” kavramını ve kamuoyunun oluşumunu açıklamasında “siyasal şema” kavramı, bilgililik ve kitle iletişim araçlarının rolü önem taşımaktadır. “Şema” kavramı hem inanç/bilgi yapılarını hem de problem çözmeye yönelik geliştirilen stratejileri kavramak için kavramsal bir çerçeve sağlar. Şemalaştırmanın bireylerin toplumsal ve siyasal bilgileri işlemeleri üzerinde önemli bir etkisi vardır (Milburn, 1998:156). Öncelikle önyargının kalıpyargıya dönüşmesinde şemalaştırmanın etkisi büyüktür. Belirli bir şema etkin hale geldiğinde duygusal etkileri de oluşturur. Fiske bunu “şema kaynaklı duygu” olarak adlandırmaktadır (Fiske 1981 ve 1982'den aktaran Milburn 1998). Belli bir etnik gruba, ilişkin kişi şeması o etnik gruba ilişkin duygusal çağrışımlar yaptırabilir. Karşılaşılan kişiyi belli toplumsal grubun bir üyesi olarak sınıflandırdıktan sonra o kişi zihinde o etnik gruba ilişkin duygusal çağrışımı oluşturur. Bu durum kalıpyargılama sürecinin önemli bir yönünü oluşturur (Milburn, 1998:147). Asyalılara ilişkin söz konusu duygusal çağrışımlar onlara yönelik ön yargıyı oluşturmaktadır. Asyalı olan kişiyle karşılaşan bireyin zihninde çevresinden edindiği bilgiler doğrultusunda bir şema belirir. Zihnindeki kalıpyargılar olumsuz bilgileri içeriyorsa varacağı

önyargı; “Asyalılar iyi insanlar değiller, Asyalıları sevmiyorum” şeklinde olabilir. Bu noktada duygu içeren ifade yani önyargı oluşmuş olur.

Kitle iletişim araçlarının okuyucu ya da seyircinin siyasal düşüncesinin karmaşıklık düzeyini arttırabilen ya da bastırabilen şemaları etkinleştirmesinde kullanılmasının önemli etkileri olabilir. 1988 başkanlık seçimleri kampanyası bu etkiyi doğrulamıştır (Milburn, 1998: 157).

Kitle iletişim araçlarının en önemlilerinden birini basın oluşturmaktadır. Basın dar anlamda “gazete” olarak düşünülebilir. Bu noktada gazeteler, yakın ve uzak geçmişin ya da haber ve olaylarının verilmesinde, kanaat ve fikirlerin geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında, ülkenin ana davaları üzerinde halkın dikkatini toplamada ve okuyucularının genel kültürlerini attırmada son derece önemli bir fonksiyonu vardır (Bektaş, 2007:130). Lippmann’ın gazetelere yönelik düşüncesi bu noktada önem taşımaktadır. Lippmann, gazeteleri demokrasinin İncil’i olarak görmenin mümkün olduğunu ve gazetenin herkesin okuduğu tek kitap olduğunu söylemiştir(Abadan 1966’dan aktaran Bektaş 2007). “Aynı zamanda, demokratik sistemler içinde, her toplumsal grup ya da baskı grubu temsilcileri kendi fikirlerini, kendi görüş ve çıkarları açısından halka mal etmek için, sahip buldukları ya da etkileyebildikleri gazeteleri kullanma yoluna gitmişlerdir, bu nedenle de gazeteler, bazen, gerçeği değil, fakat çıkara uygun olarak değiştirilmiş gerçeği ifade etmek ve yaymak yoluna sapmışlardır” (Bektaş, 2007: 131).

Allport ve Faden (1940) birlikte yaptıkları“*Psychology of Newspapers: Five Tentative Laws*”adlı araştırmalarından çıkarttıkları beş genellenebilir sonucu şu şekilde ortaya koymuşlardır: 1- Konular temele indirgenir, sorunların derinine inilmez; 2- Bir gazetenin etki alanı diğer bir deyişle okuyucu profili oldukça belirgindir; 3- Okuyucular editörlerden daha duygusaldır; 4- Gazetelere yansıtılan kamu ilgisi zaman içinde değişkendir; 5- Kamu ilgisi çabuk düşer ve erken bir sonuçlanma için baskı yapar (1940: 703). Bu beş genelmeden birinci, ikinci ve dördüncü genelleme konu açısından özellikle önem taşımaktadır. Gazetelerin konuları yüzeysel verip gerçek sorunları göz ardı etmesi, hedef kitleye göre belli kalıpları sunması ve kamu çıkarının gazetelerde istenilen yönde yansıtılması gazetelerin sahte çevrenin bir parçası ve sürdürücüsü olduğunun açık göstergesidir.

“Yapılan deneysel çalışmalarla doğrulanmış medyanın bilgi ve resimleri seçimi, bazı bilgi ve resimleri içermesinin tasarlanması, bazı bilgileri içermesi ve diğer sorunların ayrılmasının tasarlanması olan Lippmann’ın görüşü kamuoyu için olduğu kadar yasa yapıcılar için de önem taşır” (Lippmann, 1998: XXV). Kitle iletişim araçlarının kalıpyargılamadaki ve bu noktada politik tutuma etkisi Lippmann’ın sahte çevre vurgusunu doğrular niteliktedir. Postman ve Allport (1945)’un “*A Psychology of Rumor*”da haberlerin çarpıtılması ve söylenti ilişkisinde benzer bir şekilde tanımladığı gibi medyada yanıltıcı reklamlar sıklıkla bir dizi çarpıtmanın prensipleriyle karakterize edilir. Buna göre medya yöneltme, teşvik etme ve asimilasyonun prensipleriyle “uygun” bir hikâye oluşturur, onlar tipik, kalıpyargısal ve numune olarak kişinin en derin korkuları ve umutlarıyla yankılanan olay örgüsü kurar. Olay örgüleri, zorlayıcı, bütün anlaşmazlığı tecrit eden diğer tüm elementleri geçici olarak kaplayan güçlü çoğaltıcılar olan kültürel öğeler (memes) çerçevesinde inşa edilir (Ginneken, 2003: 59).

Kişilik özelliklerinin “kamuoyu” kavramını ve oluşumunu anlamaya katkısı büyüktür. Ronald Reagan’ın Amerikan halkı arasında popüler olması ve popülaritesini sürdürmesi buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Ronald Reagan, kürtaj yasağı gibi halkın çoğunluğunun desteklemediği uygulamaları destekliyordu. Öyle olduğu halde Reagan, Amerikan halkı tarafından sevilmiştir. Çünkü Reagan, pek çok Amerikan’ın hoşuna giden slogan ve simgeleri kullanarak duygusal gereksinimleri doydurmuştur (Milburn, 1998: 84). Bu örnek, bireyin kişilik gereksinimlerinin tutumlarını nasıl etkileyebileceğini gösteren önemli bir örnektir. Kişiliğin kamuoyu üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışan ve siyasal davranışın nasıl oluştuğunu anlamaya çalışan toplum bilimciler iki yaklaşımdan birini benimseyerek yola çıkmışlardır. Benett (1980)’in belirttiği gibi bu yaklaşımlar, “bütüncü” ve “kişilik özelliği” yaklaşımlarıdır. Bütüncü yönelimli kuramcılar her kişiliğin temel örgütleyici ilkesi üzerinde durmuşlardır. Onlara göre bu örgütleyici ilke, bir kişinin düşünce ve davranışlarının tüm yönlerini güdülemenin temelini oluşturmaktadır. Kişilik özelliği kuramcılarının göre bir kişinin siyasal düşünce ve eyleminde belirli bir kişilik özelliği ya da kendine saygı ya da düşünme katılığı gibi belli bir boyutu etkendir ve bu etken üzerinde durulmalıdır (Milburn, 1998: 85).

Kişilik özelliği yaklaşımından hareket ederek siyasal düşüncenin açıklanmasında, “bilgililik” kavramı önem taşımaktadır. Yapılan deneysel çalışmalar, bireyler arasında, olaylara bakış ve olayları yorumlama noktasında, bireylerin düşüncelerinin karmaşıklık düzeyi açısından açık farklılıkların olduğunu ortaya koymuştur. Bu farklılıkların önemli bir toplumsal değişken olan

eğitim düzeyi ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre eğitim düzeyi yüksek insanlar genellikle karmaşık düşünmektedirler. Bununla birlikte durumsal etmenlerin de bireyin düşüncelerinin ayrıntınlık düzeyini ve karmaşıklığını azaltan ya da arttıran pragmatik şemaların etkinleştirilmesi yoluyla etkilediği görülmüştür. Buradan çıkan sonuç insanların siyasete ilişkin düşüncelerinin karmaşıklık düzeyinde hem kişisel özelliklerin ve hem de durumsal etkilerin bir işlevi olduğudur (Milburn, 1998: 269, 270).

Gordon Allport da aynı şekilde hem belirleyici kişilik özelliklerinin hem de diğer faktörlerin siyasi kişiliğin siyasi eğilimi (disposition)ni oluşturmada etkili olduğunu söylemiştir. Allport, bir kişinin siyasi eğiliminin ayırıcı kişilik özelliklerinin, genel etki eden faktörlerin toplamında sadece bir kalem olduğunu belirtmiştir. Allport, siyasi eğilimin sezme (içgörü), dini değerler, önyargı, bilgililik ve evcimenlik gibi kişiliğin doğasına sinen birçok faktörle çok yakından bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur (Allport, 1929: 234, 235).

Iyengar ve Kinder da, deneysel çalışmalarında gündem oluşturma etkilerine en açık kişilerin özelliklerini tespit etmeye çalışmışlardır. Buna göre gündem oluşturmada en çok etkilenenler eğitim düzeyi düşük (eğitim düzeyi lise ya da daha aşağı olanlar), parti kimliği zayıf (bağımsızlar) ve siyasal katılımı düşük (siyaseti çok az izleyen ve siyasal olarak etkin olmayan pasif kişiler) olan kişilerdir (Iyengar ve Kinder 1987'den aktaran Milburn 1998).

Gordon Allport'un politik tutumların belirlenmesine yönelik yaptığı çalışma, kişilik ve önyargı ilişkisini ve bunun bilgililik üzerinden siyasi davranışa etkisini ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Çalışmada üniversite lisans düzeyinde 375 öğrencinin tercihleri, bilgililik düzeyleri, önyargıları ve kanaatleri incelenmiştir. Bilgililik, ön yargı ve radikalizm açısından aşırı uç gruplar karşılaştırılmıştır. Korelasyon metoduyla tiplerin varlığı ortaya konmuştur. Buna göre radikalizmle belirgin çoğu tipler yüksek bilgililik ve düşük ön yargı göstermiştir. Bu çalışma anti sosyalist önyargı taşıyan, bir bütün grup olarak önyargının hiyerarşisini keşfetmiştir. Bulgulardan yola çıkarak politika için birkaç pratik çözüm önermiştir. Politik davranışla ilgili en önemli kuramsal sonuç, politik davranışın özellikli olmadığı fakat kişilik içinde tutumları ve eğilimleri içermesiyle bağlantılı olduğunun görülmesidir. İnsanların politik karakteri bütün olarak onların kişiliklerindeki bazı jenerik ayırıcı özelliklerle bağlantılıdır (Allport, 1929: 220).

Bazı önyargılar açık bir şekilde bilgisizliğe dayalıdır; bu bağlantı özellikle anti sosyalist önyargılarda barizdir. Muhafazakârlar radikallere göre daha önyargılıdır. Radikaller düşük önyargı, yüksek bilgililik, muhafazakârlar yüksek önyargı, düşük bilgililik gösterir (Allport, 1929: 237, 238).

Politik davranışın özellikli olduğu yani kişilikte eğilimleri ve tutumları içermesiyle ilgili olduğu tezi savunulamaz. Farklı ölçümlere yönelik olarak elde edilen fazla sayıda güvenilir farklılıkları insanların politik karakterlerinin onların kişiliklerinde bazı jenerik ayırıcı özelliklerle bağlantılı olarak aşırı uç gruplar yönünde olduğunun kanıtını sunar. Daha düşük bir derecede bütün denekler için ilgileşimler aynı eğilimi göstermektedir. Kişinin politik doğası bir bütün olarak onun kişiliğinden ayırt edilemez. Kişilik bireyin belirli tepkilerinin bir toplamı değildir. Kişiliğin her unsuru sadece toplam örgünün bir parçası olarak bir anlam ifade eden uyumlu bir davranış sistemidir. Bir kişinin politik fikirleri onun hayata adaptasyonun özgün biçimlerini yansıtır (Allport, 1929: 238).

“Kalıpyargılar bilgisizlikle, benzersizlik için ussallaştırmalar ile ve kıt kaynaklar için rekabet ile de desteklenir” (Coser, 1956; Horowitz, 1985; Kinder, 1998’den aktaran Comstock ve Scharer 2005). Bir dış grubun üyelerinin ayırıcı özellikleri hakkında sınırlı bilgi olduğu zaman kalıpyargılar hemen hemen bir gerekliliktir (Macrae v.d. 1994’den aktaran Comstock ve Scharer 2005).

Kalıpyargılara geniş anlamda bakma, onların birey ya da grup kurgularına hizmet ettiğini açığa çıkarır. Birey için onlar bilişsel yapılanmaya ve dünyayı anlamlandırmaya izin verir. Lippmann’ın ifadesiyle onlar düşünce tasarrufu için gereklidir. Kalıp yargılar kişinin gücü yetmese bile başat bir şekilde ve düşünce ürünü olmayan bir yolda diğer insan ve gruplarla ilişkide insanın kendisini ifade etmesi için başa çıkmasına olanak sağlar. Onlar ifadenin değerlerinin de bir anlamıdır. Lippmann, kalıp yargının kişinin kendi değerini kendi anlamının(veya düşüncesinin) dünyası üzerine yansımaları olduğunu ifade eder. Eğer kişilere ya da gruplara duygusal tepki verilirse kalıp yargılar davranışa kılavuzluk eder, o, bireylere ve gruplara rehberlik eder (Lippmann, 1998: XXXIV). Her şeyi basmakalıp tipler ve genellemelerden ziyade özgün ve ayrıntılı şekilde görme teşebbüsü yorucudur ve yoğun işler arasında neredeyse imkânsızdır. Bir arkadaş çevresinde ve yakın arkadaş ve rakipler bağlamında, bireyselleşmiş anlayışın yerini tutan bir şey yoktur. Kişinin en çok sevdiği ve beğendiği kişiler, şuuruları tiplerden ziyade yoğun bir biçimde kişilerle dolu olan ve onun uygun olunan sınıflamadan ziyade onu tanıyan kadın ve erkeklerdir

(Lippmann, 1998: 88). Çünkü kişi onu kendi kendisine formüle etmeksizin (söylemeksizin) bile, her sınıflandırmanın, kendisine ait olmayabilen, herhangi bir amaca bağlı olduğunu sezgisel bir şekilde anlar; ancak her ikisinin de ötekine başlı başına anlam verdiği, iki insan arasındaki ilişkinin inkâr edilemez bir haysiyeti olduğunu anlamaktadır. Her ikisinin de kişisel bozulmazlığı hakikat olarak doğrulamayan iki insanın aralarındaki herhangi bir ilişki yozlaşmıştır. Fakat modern hayat, insanlar arasındaki bütün fiziksel mesafe, işçi işveren, devlet seçmen gibi sıklıkla aralarında yaşamsal bir bağ olan insanları ayırmaktadır. İnsanlar arasında konumsal farklılıklar bu noktada mesafeler vardır ve bundan da öte modern hayat bir koşuşturma içerisinde geçmektedir. Kişilerin birbirini detaylı bir şekilde tanması için ne yeterli zaman ne de elverişli durum vardır. Onun yerine kişi çok iyi bilinen bir tipin ayırıcı özelliğine dikkat eder ve zihninde ona yönelik taşıdığı kalıpyargı vasıtasıyla resmin geri kalanını doldurur. Örneğin birinin zihninde bir kişi hakkındaki yargı şöyle olabilir: “O, ortalık karıştırıcıdır”. Bu, onun anladığı kadarıyla veya ona anlatılan kadarıyla böyledir. Bu durumda kişinin bu kişiye yönelik zihnindeki kalıpyargısı “öyleyse insanın bu çeşidi ortalık karıştırıcıdır” olur. Birey çevresindeki kişiler hakkında çeşitli bilgilere sahiptir, buna göre kafasında bir kategorizasyon oluşturur...(Lippmann, 1998: 89).

İnsan hayatını etkileyen bütün tesirlerden en yaygın ve bir anda kişinin gözüne çarpanı klişe repertuarını oluşturan ve devam ettiren şeylerdir. İnsan dünyayı görmeden dünya hakkında çevresinde edindiği bilgilerden dünyayı tanır. Kişi birçok şeyi yaşayarak tecrübe etmeden önce onları zihninde canlandırır ve bu önyargılar, eğitim kişiye kesin bir farkındalık sağlamadıkça, algılamanın bütün sürecine hükmeder. Bu önyargılar bazı nesnelere iyi bilinenler ve oldukça garip olanlar diye, aralarındaki farkı vurgulayarak, ayırır. Bunlar, gerçek bir göstergeden belli belirsiz bir analogiye kadar değişen küçük belirtilerle ortaya çıkar. Eski görüntülerle(veya imgelerle) kişinin yeni görüşüne akın eder ve hafızasında yeniden canlanmış bir dünyada kendini yansıtır. Eğer etrafta yararlı benzer şeyler olmasaydı tasarruf olmayacaktı ve bu, görebilmek için öngörüye razı olan insan alışkanlığındaki tek kusur olacaktı fakat etrafta yeterli bir doğrulukta benzerlikler bulunmaktadır ve artan algının gereksinimi o kadar kaçınılmazdır ki tamamen masum bir yaklaşımı uygulamak için bütün o şablonlardan vazgeçmek insan hayatını yoksullaştıracaktır. Diğer bir deyişle yeterince doğru sabitler vardır ve dikkati ekonomik kullanma gerekliliği, insan hayatını verimsiz hale getirecek bütün kalıpların tamamen masum bir yaklaşımın denenmesi uğruna terki ölçüsünde kaçınılmaz olacaktır (Lippmann, 1998: 90).

“Lippman, iç grup üyelerinin kalıpyargılanmasının ve algılanmasının homojen terimlerinde onların şahsi menfaatin ve etkililiğın çıkarlarında grup üyeleri arasında bireysel farklılıklar gerçeğine göz yumarak fayda için ideal uğruna harcadığı gibi “acı reçeteler” (“necessary evils”) olabileceğini ileri sürmüştür” (Sorrentina ve Higgins, 1991: 185).

Gordon Allport (1954) da etkili çalışması *The Nature of Prejudice*'de Lippmann'ın görüşünü destekleyen argümanlar ortaya koymuştur. Bu işın ilkesel katkısı kalıpyargılama sürecinde ve gruplara yönelik tutumların nedenbiliminde kategorizasyonun rolünü tanımlamak olacağını belirtmiştir. Bilhassa Allport, kategorizasyonun grup üyeliklerinin terimlerinde psikolojik olarak eşdeğer olan bireyler olarak davranmaya yol açtığını ileri sürmüştür. Fakat Allport, tekelci (monopolistic) kavramını Postman'dan ödünç alarak, bazı kategorilerin ayırt edilen ve esnek olan diğerlerinden daha tekelci olduğunu da ileri sürmüştür. Ondan önce Lippmann gibi Allport, bir kategorinin tekelci olup olmadığının anahtar bir kestirimcisinin kişinin grupla alakalı olan yakınlığı olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre insanların çoğu bir grup hakkında ne kadar çok şey bilirlerse tekelci gruplara şekil vermelerinin o kadar az olduğunu bilirler. Buna pek çok Amerikan olan kişinin, Amerikanlara ilişkin her sabit hipotezin yetersiz bir rehber olabileceğini bilmesi örnek gösterilebilir. Amerikanlar, Amerikanların hepsinin dolara tapan, şen ve bayağı olmadıklarını bilmektedirler. Diğer taraftan Amerikanlar hakkında daha az şey bilen Avrupa halkı, Amerikanları tüm bu niteliklere sahip olan yekpare bir birim olarak görmektedir(Allport 1954'den aktaran Sorrentino ve Higgins 1991). “Yine, kategorizasyon alıcıya hizmet eden uyarlayıcı fonksiyonların terimlerinde analiz edilir. Gerçekte insanlar kalıpyargıları iç gruptan ziyade daha çok dış gruplara uygularlar” (Sorrentino ve Higgins 1991: 186). Allport bunu “en az çaba prensibi” olarak isimlendirmektedir. O, bunu hayatın her şey hakkında farklı bağlamlar oluşturmak için çok kısa olduğu gerçeğinin bir sonucu olarak görmektedir ve böylece bir gruptaki tüm üyelerin benzer ayırıcı özellikler ile donatıldığını düşünmenin, kişiyi her biri ile ayrı ayrı uğraşma eziyetinden kurtardığını belirtir (Allport 1954'den aktaran Sorrentino ve Higgins 1991).

Bu noktada politik görüşün şekillenmesinde ve pekişmesinde ve bunun sonucunda politik davranışın ortaya çıkmasında kalıpyargılar oldukça etkilidir. Lippmann'ın ifadesiyle bir dış dünya bir de bu dış dünyaya yönelik çizilen bir resim vardır. Zihinde oluşan kategoriler, kalıpyargılar ve önyargılar bu oluşturulan çevrenin ürünüdür. Lippmann'ın da belirttiği gibi kişi ilk önce tanımlar ondan sonra görür. Yani baktığı çerçeveden, kendisine verilmiş olan çerçeveden görür.

Son çalışmalar bu görüşü doğrular niteliktedir. Elmira'nın yaptığı çalışmadan elde edilen verilere göre, vatandaşın sadece aday ve kampanya hakkındaki izlenimi değil, aynı zamanda adaylara yönelik grup desteği ve hatta adayların politik sorunlar karşısındaki duruşu hakkındaki görüşü de önyargılardan etkilenmektedir (Berelson, 1952: 322).

Bunun yanı sıra Allport, ayırıcı özelliklerin organize edilmiş zihinsel yapılar olduğunu söylemiştir. Bu zihinsel yapıların kişiden kişiye farklılık gösterdiğini ve davranışın başlatıcısı olduğunu ve davranışa kılavuzluk ettiğini belirtmiştir (Allport 1937'den aktaran Matthews v.d. 2003). Bu açıklamadan yola çıkarak neden bazı kişilerin diğerlerine göre daha önyargılı olduğuna, neden kişilerin farklı politik tutumları olduğuna ve politik davranışın neden kişiden kişiye değiştiğine yönelik açıklama getirilebilir.

Kişilik ve önyargı ile propaganda arasındaki ilişki de “kamuoyu” kavramını ve kamuoyunun oluşumunu açıklamaya katkı sağlayacaktır. İletişim sürecinde kaçınılmaz olarak mutlaka bir hata payı vardır. Bu da istemeden bir yanılgıya ya da yanlış aktarmaya neden olabilir. Kişinin başkalarıyla iletişim kurma çabası içerisinde çoğu kez bazı psikolojik tuzaklara düşmesi muhtemeldir. Bu durumda kişinin düşüncesi rasyonelleştirebilir ya da özelleştirebilir. Fakat burada en önem taşıyan şey, kişinin değer yargıları ve kanılarının, propagandacının çarpıttığı gerçeklere, kıskırttığı önyargılara bağlı olabilmesidir (Bektaş, 2007: 144).

Güncel propaganda taktikleri oluşturulurken kalıpyargıların kullanımı önemlidir. Propagandada parti önderlerinin büyüleyici özelliği yaratılır. Bu noktada çevrelerinde olumlu bir efsane oluşturulur. Propagandada ne tür simgeler, sloganlar, kalıpyargılar kullanılacağı saptanır. Alay ve gülmece gibi unsurlar, karşı parti yöneticilerini gülünç gösterecek silahlar olarak kullanılır. Karşı propaganda hakkında kişide güvensizlik oluşturulur (Bektaş, 2007:161).

“Propaganda mesajlarının alınması kamunun ruh haletiyle yakından ilişkilidir. Bu ruh haleti ise alıcıların baskın kişisel niteliklerine dayanır. Örneğin bilgili, tecrübeli, iyi eğitim almış kitlelere farklı propagandalar yapılmalıdır”(Bektaş, 2007:168). Bu noktada kişilik ayırıcı özellikleri önem taşımaktadır. Belli ayırıcı özelliklere sahip kişiler belli grupları oluşturur. Kalıp yargıları, imajlar, kategorileştirmeler veya belirlenmiş bir açıdan yapılan genelleştirmeler veya vurgulanan, abartılan ayırıcı özellikler veya karakteristikler veya intizamın bir derecesiyle bireylere veya

gruplara atfedilen davranış kalıpları olarak görmek faydalıdır. Bir gruptaki bireylerin normal olarak gruba atfedilen belirli özelliklere haiz olduğu kabul edilir. Ayırıcı özellikler, psikolojik ve biyolojik fenomenlere veya ulusal, etnik veya dinsel gruplara işaret eder (Lippmann, 1998: XXIV).

Propaganda, kalıpyargıları ve önyargıları pekiştirici bir nitelik taşımaktadır. Unutulmamalıdır ki sıfırdan başlayarak bir topluma herhangi bir düşünceyi ya da herhangi bir ürünü istenildiği anda kabul ettirme olanağı yoktur. Ancak toplumun daha önce benimsemiş olduğu şeylerden hareketle propaganda yeni bir düşünce yerleştirebilir ve etkin olabilir (Bektaş, 2007:176). “Lippmann(1922)’ın da belirttiği gibi önder politikacı ilkin halkın başta gelen duygusuna sığınır... Önemli olan söz yoluyla duygusal çağrışımlar yoluyla sunulan programı halkta kendini göstermiş olan ilkel tutuma bağlamaktadır” (Bektaş, 2007: 175, 176) “Örneğin, bir dini ya da ideolojiyi benimsemiş olanlara ‘sizin inancınız yanlıştır’ diyerek propaganda yapmak, davayı daha peşinen kaybetmek anlamına gelir” (Bektaş, 2007: 176). O halde kişilerin ve grupların ayırıcı özellikleri göz önünde bulundurularak o kişi ve gruplara yönelik propoganda yapılması doğru olacaktır. Örneğin farklı dini anlayışlara sahip olanlara, farklı din gruplarına farklı propoganda tekniklerinin uygulanması doğru olacaktır. Bu noktada Gordon Allport’un din konusundaki görüşleri oldukça açıklayıcı niteliktedir. Gordon Allport, içselleştirilmiş ve kurumsallaşmış olmak üzere iki tür dindarlığın varlığına işaret etmiştir. Buna göre dindarlığı içselleştirenler dinlerinin değerlerini benimsemişlerdir ve genel olarak, değişik görüş ve gruplara karşı daha hoşgörülüdürler. Tersine, kurumsallaşmış (institutionalized) bir biçimde dindar olanlar kilise simgelerine ve kilise üyeliğinin getirdiği parasal ve sosyal çıkarlara kilisenin değer ve görüşlerine daha fazla önem verirler. Örneğin, bu bireyler kiliseyi sigorta satmak amacı ile ilişkiler geliştirme yolu olarak görebilirler (Allport 1954’den aktaran Bektaş 2007). O halde bir düşüncenin benimsetilmesi noktasında bu farklı din gruplarına yönelik uygulanacak propaganda teknikleri farklılık gösterecektir.

Tüm bunlar Lippmann’ın “hayalet kamu” benzetmesini ve kamuoyunun sahte olduğu fikrini doğrular niteliktedir ve bu noktada ayırıcı kişilik özellikleri ve önyargı kavramları bu fikrin doğruluğunu ortaya koymak açısından yol gösterici olmuştur. Lippmann (1922), kamunun kesin kanaatlere dayanmadığını belirtir. Çünkü kalıp yargılar kişilerin kanaatlerini belirlemektedir. Kamu kararlı değildir, kolaylıkla yönlendirilebilmektedir. Allport ve Faden (1940: 702) de benzer şekilde kamuoyunun kararsız, uyuşuk ve çoğunluğun dediğini doğru kabul etmeye meyilli bir şekilde kitlemsi(crowdish) olduğunun söylenmekte olduğunu belirtmişler ve bu görüşe kamuoyunun çabuk bıktığı yönünde bir özellik daha ilave etmişlerdir.

Bu noktada insan, yapay bir çevrenin ürünüdür. Yapay bir çevrenin ürünü olan insanın kanaatleri de yapay olacaktır. Bu durum, kamuoyunun hiçbir zaman gerçek bir niteliğe sahip olmamasına yol açacaktır.

SONUÇ

“*Public Opinion*”da sosyolojik, psikolojik ve bilişsel bir yaklaşımı harmanlayan Lippmann(1922)’a morfojenik bir yaklaşımı benimseyen bireyci Gordon Allport’un kavramları ve kişilik kuramı yol gösterici olmuştur. Buna göre insan belli sosyo-kültürel bir yapının içerisinde doğmakta ve büyümektedir. Kişi bu yapı içerisinde belirlenen kurallar ve benimsetilen değerler doğrultusunda yönlendirilmektedir. Bu noktada dünyaya da belirlenen bir çerçeveden bakmaktadır. Bu çerçevenin içini dolduran ve biçimlenmesini sağlayan unsurlar ise kategoriler, kalıpyargılar ve önyargılardır. Birey bir kişi, grup ya da durum hakkında yargıya varırken bütün halindeki bu çerçeve içerisinde bakar. Bu çerçevenin gerçekten kendisine ait olup olmadığını veya bu çerçeveyi oluşturan unsurların doğruluğunu sorgulama gereği duymaz. Lippmann’ın ifadesiyle “düşünce tasarrufu” ve Allport’un ifadesiyle “en az çaba prensibi” kişinin çevresinden gelen bilgileri hemen alma eğilimine neden olur. O nedenle de kişi, diğer kişi ve grupları detaylı değerlendirmek yerine hemen onların göze çarpan ayırıcı özelliklerine bakar, bu noktada çevreden edindiği bilgiler yol gösterici olur. Böylece zihnindeki resmi doldurur ve o resim önyargılı düşünceyi oluşturur. Kişi, kendisini uyandıracak ve çevresinden edindiği bilgileri ve dünyaya baktığı çerçeveyi sorgulamasını, objektif bir süzgeçten geçirmesini sağlayacak bir eğitime veya bilgililik düzeyine sahip olmadıkça, bu süreç hayatının ayrılmaz bir parçası olacaktır. Bunun sonucunda kategoriler yoluyla düşünme ve kalıpyargılama süreci devam edecek ve böylece düzenli yaşam sürdürülecektir.

O halde kişilerin kanaatleri kişilerin gerçek kanaatleri değildir. Kanaatler, Lippmann’ın deyişiyle “sahte bir çevre”de oluşmaktadır. Kitle iletişim araçları da bu sahte çevrenin önemli bir unsurudur. Lippmann’ın “kafamızdaki resimler” ifadesi bunu çok iyi açıklamaktadır. O halde kamuoyunun gerçekliği yoktur.

Lippmann’ın ortaya koyduğu kavramlar ve fikirler toplumun birey üzerindeki etkisinin önemini ve bu noktada kamuoyunun gerçek bir nitelik taşımadığını ortaya koymuştur. Gordon

Allport'un ayırıcı kişilik özellikleri kuramı ve ortaya koyduğu kavramlar, Lippmann'ın kamuoyunu ele alırken psikolojik, bilişsel ve sosyolojik yaklaşımları harmanlayarak oluşturduğu bütün bir yaklaşımının önemli bir parçasını oluşturmuştur.

Genel olarak önyargının psikolojisi ve kişilik psikolojisi kamuoyunun ne olduğu ve nasıl oluştuğu noktasında ışık tutmaktadır. Kişilik psikolojisi kuramları neden bazı kişilerin diğerlerine göre daha önyargılı olduğunu ve kişilerin farklı siyasal eğilimlere sahip olmalarının altında yatan nedenleri açıklamada faydalı olmaktadır. Bunu anlamada bu alanlarda oluşturulan kavramların siyasal iletişim, propaganda ve kitle iletişim araçları ile ilişkisi yol gösterici bir nitelik taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Allport, W. G.(1929).“The Composition of Political Attitudes”. *The American Journal of Sociology*. 35(2):220-238
- Allport, W.Gordon and Janet, M. Faden (1940), “The Psychology of Newspapers: Five Tentative Laws”, *The Public Opinion Quarterly*, 4(4): 687-703
- Allport, W. Gordon (1962), “The General and the Unique in Psychological Science”, *Journal of Personality*, 30(3): 405-422
- Allport, Gordon ve Postman, L. (1985), “Söylenti veya ‘Fısıltı Gazetesi’nin Temel Psikolojisi”, *Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş: Seçilmiş Parçalar*, Ünsal Oskay(der. ve çev.), 157-183 içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Basın –Yayın Yüksekokulu Yayınları
- Barenbaum, B. N.(2000), “How Social Was Personality? The Allport’s ‘Connection’ of Social and Personality Psychology”, *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 36(4): 471-487
- Baymur, F.(1985). *Genel Psikoloji*, Ankara: İnkılap Kitapevi
- Bektaş, A.(2007). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık,
- Berelson, B. (1952), “Democratic Theory and Public Opinion”. *The Public Opinion Quarterly*. (16(3): 313-330
- Comstock, G. and Scharrer, E. (2005), *The Psychology of Media and Politics*, Academic Press, United States of America
- Cooper, L. C. and Pervin, A. L. (1998). *Personality: Critical Concepts in Psychology*. London: Routledge Publishes
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davraşı*. İstanbul: Remzi Kitapevi

- Duckitt, J. (2005). "Personality and Prejudice". *On the Nature of Prejudice: Fifty Years after Allport*, Dovidio, F. J.; Glick, P. and Rudman, A. L.(eds.). 395-413. India: Blackwell Publishing
- Earls, M. (2009). *Sürü: Kitle Davranışı Nasıl Yönetilir? Nasıl Değiştirilir?*. Çev. İnci Berna Kalınyazgan. İstanbul: Mediacat Kitapları
- Ekehammar, B. and Akrami, N. (2003). "The Relation between Personality and Prejudice: A Variable- and a Person-Centred Approach". *European Journal of Personality*. 17: 449–464
- Ewen, B. R.(2003). *An Introduction to Theories of Personality*. United Kingdom: Psychology Press,
- Ginneken, van J. (2003). *Collective Behavior and Public Opinion: Rapid Shifts in Opinion and Communication*. New Jersey: London Lawrance Erlbaum Associates Publishers, Mahwah,
- Greenwood, D. J. (2004). *Disappearance of The Social in American Social Psycholog*. United Kingdom: Cambridge University Press
- İnanç, Y. B. ve Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1993). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınları
- Lippmann, W. (1998). *Public Opinion: With a New Introduction by Micheal Curtis*, New Branswick and London: Transaction Publishers, (Orginal work published 1922)
- Matthewes, G., Deary J. I. ve Whiteman, C. M. (2003). *Personality Trait.*, United Kingdom: Cambridge
- University Press, Milburn, A. M. (1998). *Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset*. Ali Dönmez, Veli Uyan (çev.). Ankara: İmge Kitapevi
- Nicholson, M. A. I. (2000). "A Coherent Datum of Perception": *Gordon Allport, Floyd Allport, and the Politics of Personality*. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*. Vol. 36(4): 463–470
- Pandora, K. (1998). " *Mapping the Mental World Created by Radio*" : *Media Massages, Cultural Politics and, Cantril and Allport's The Psychology of Radio*. *Journal of Social Issues*. 54(1): 7-27
- Searle-White, J. (2001). *Nationalism of Psychology*. United States of America: Palgrave Macmillan,
- Sorrentino, M. R., Higgins T. E. (1996). *Handbook of Motivation and Cognition: Foundations of Social Behavior*. New York: The Guilford Press
- Tracy, J. S. (2009). *In Master's Eye: Representations of Women, Blacks and, Poor Whites in Antebellum Southern Literature*, Boston: The University of Massachussets Press
- Ünlü, S. (2004), *Sosyal Psikoloji*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Winter, G. D. (1997). "Allport's Life and Allport's Psychology". *Journal of Personality*. 65(3): 724-731

YAZAR HAKKINDA

Nil Gürel, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi(1999-2003) ve Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım(2004-2009) bölümlerinden mezundur. Ayrıca Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğrenimini sürdürürken Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Dış Ticaret bölümünü(2004-2006) de bitirmiştir. 2009 yılından bu yana Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım programında tezli yüksek lisans öğrenimini sürdürmektedir. Medya ve kültür, kültürel çalışmalar, haber etiği, haber çözümlemesi ve sosyolojisi, reklam ve tüketim kültürü, kurumsal iletişim, psikoloji ve sosyal psikoloji başlıca ilgi ve çalışma alanları arasında yer almaktadır. Yazarın uluslararası bir konferansta sunduğu psikoloji kuramlarına dayalı kütüphane araştırması üzerine bir bildirisi bulunmaktadır.

Erişim: nil.gurel07@gmail.com

nil.gurel@mynet.com

SUMMARY

In his 1922 book, *Public Opinion*, Walter Lippmann has benefited from the ideas and concepts put forth by Gordon Allport. For the purpose of explaining these concepts and ideas, the study deals with the related areas of the *psychology of prejudice* and *personality psychology*, followed by a detailed study of the concepts of *stereotype*, *prejudice* and *personality trait*. Gordon Allport's scientific method is explained, to provide context for how Walter Lippmann was affected by him. Accordingly, Gordon Allport has suggested an original approach by blending the nomothetic approach, in which the behavioral psychologists, in their efforts to analyze the personality, follow the methodology of the natural sciences and create specific rules and classifications, and the ideographic approach, which, contrary to the nomothetic approach, endeavors to understand the singular personality, and emphasizes that the individual is far too complex to yield to classification. This unique approach is called the morphogenic approach.

The study then clarifies the concepts pertaining to the intersection of the psychology of prejudice, personality psychology and public opinion. According to Allport, the personality and character construction of an individual is a main determinant of prejudice. Like Adorno and his colleagues, Allport describes the biased personality as authoritarian personality.

Personality traits is one of the clarifying concepts behind the individual's political bias and political behavior. According to Allport, political bias is closely associated with many factors that permeate the individual's personality, such as intuition, religious values, prejudice, learnedness, and domesticity. Schematisation is very important in the transformation of stereotype into prejudice; and mass media is effective in the formation and reinforcement of schemes.

At this point, categories, stereotypes and prejudices are elements that help shape the frame through which the individual perceives the world. The individual is born into a "ready-made" world and immediately starts to receive information from that world. As can be inferred from Lippmann's economy of thought and Allport's the principle of least effort conceptualizations, the individual receives this information without questioning it. At this point, the individual cannot evaluate persons and groups in detail, but only considers those properties which can be perceived at first glance, i.e. personality traits. Thus, the individual creates a biased image in his/her mind and only a certain level of education and knowledge will ensure that the individual's image of the world is realistic and sensible. Otherwise, the formation of this image will continue within the same cycle and social order will carry on as before.